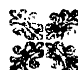
MAHA RAJULU.

BY,

B. SOMASUNDARAM.

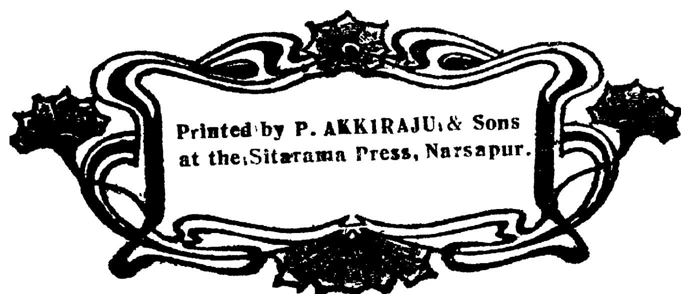
మహారాజులు

రచయిత,

బి. సోమసుందరము.

చింతలపూడి.

Printed by P. AKKIRAJU & Sons
at the Sitarama Press, Narsapur.

మహారాజులు

మరుత్తుఁడు

సీ॥ సంవర్తుఁడను మహా సంయమి దేవతా
గురుతోడి యీసున నరుగుదెంచి
పూని యుపద్రష్టయై నడపంగ హి
మాచలపాదంబుఁ నందు శక్ర
వరుణ ప్రభృతులైన సురలు మహా మునీం
ద్రులును సహాయులై వెలయుచుండ
శాలా ప్రముఖ భవ్యసాధనంబులు గన
కమయంబులుగ వస్త్రకాంచనాద్య

ఆ॥ దధిపయః ఫలాది తర్పణ ద్రవ్య స
మృద్ధి సకల జనులు మెచ్చ బెక్కు
అధ్వరములు సేసె నట్టి మరుత్తుండు

... ...

కృతయుగాలంకారభూతుండును దానవిఖ్యాతచరిత్రుండును సకలసచివాప్తహితమిత్రుండునునగు కరంధముం

డను నృపపుంగవుండు గలండు. అతఁడు రాజ్యాభిషిక్తుఁడైన తనుతర కాలంబునకే వానిశత్రువర్గంబు మాయోపాయంబున రాణ్మందిరంబు జొచ్చి వాని నిర్జించి యాలుబిడ్డలతో గాన నంబులకు వెడలనడిచె. అతండంట బెక్కేండ్లు ఘోరతపం బొనర్చి కరము గ్రోలుఁగ నమర్చి ధమనక్రియ నొనర్ప నిఖి ల జనాశ్చర్యంబుగఁ జతురంగబలంబులును మహోన్నత ధనరాసులును మణినిధానంబులును బ్రభవింప రాజ ద్విగుణీకృతప్రతాపుండై యొక్క మొగి శత్రురాజసైన్యం బులపైఁ గవిసి రూపడంచియుఁ దద్దారాపుత్రాదుల నర ణ్యంబులకుఁ బోఁదోలియు విఖ్యాతయశుండయ్యె. అతఁడు కరధమన కారణంబునఁ గరంధముఁడనఁ బఱగి మనువంశో ద్ధారకుండై నిరుపమాన ప్రతిభావిశేషుండును, నిశ్చల వైరా గ్యసముపార్జిత తపోధనుండునునగు నంగీరసు నుపద్రష్టగాఁ జేసికొని హయమేధంబుల నంఖ్యాకంబులొనర్చి గడించిన మేటి మహాత్వంబున నిచ్ఛామాత్ర సర్వలోకసంచార విభ వంబు వడసి కొంతకాలంబునకు నిజదేహంబుతో నిర్జరలో కంబున కేగెను. అమ్మహీపతి తనయుఁ డవీక్షిత్తు జనకుసం తటివాఁడని పేరుమోసె. వాని కొమరుఁడు మరుత్తుం డనం త జవసత్వ సంపన్నత్వంబును, వేదవేదాంగశాస్త్రపురాణేతి హాసకథార్థవేతృత్వంబును, సత్యవాక్పరిపాలనాది సన్మార్గ వర్తనంబును గలిగి విష్ణుసదృశుండన నొప్పె. అమ్మనుజేం

దుని రాజ్యపరిపాలనా వైఖరి దివిజేంద్రునిఁ దోసి రాజని పించుచుండెడిది. దాన నమరవల్లభుం డవనీవల్లభుపైఁ గినిసి కడలేని యీర్ష్య వహించి మంచి తరుణమునకై వేచి యుండెను.

అంతఁ గొంతకాలంబున కాక్షోణీశుం డధ్వరంబు సేయ నమకట్టి తత్క్రతు కర్తృత్వంబున కుచిత బుత్విజుం డెవ్వఁడాయని యోజించి యతఁడు సకలకళాపతియగు వాచస్పతి యని యెంచి యాతనిరావింప నిశ్చయించుకొనియె. ఇంద్రుం డీయుదంతంబు దివ్యజ్ఞానంబునఁ దెలిసికొని యామనుజవల్లభుం డెల్లవిధంబులఁ దన్నతిశయించునని యీర్ష్యా పీడితుండై యమిత చింతాభరంబున నిజగురు నిలయంబున కేగి "గురూత్తమా! భూలోకంబున మరుత్తుండు జన్నంబు సేయుచు నన్నతిశయింప నిన్నుపాధ్యాయుఁగాఁ బ్రార్థింపనున్న వాఁడు. అమరవల్లభుండనగు నా కుపదర్శకం బౌనట్టి నీవు వేఱొక సామాన్య మానవుని యజ్ఞంబున కొజ్జవగుట నీకు న్యూనతకాదే" యని నిరూపించి పలికి వెండియు మన కిరువురకుఁగల మైత్రిలో దలంచి యాతని విడిచిపుచ్చుమని ప్రార్థించె. గీష్పతి దివిజపతి మతినెఱింగి "ఓనాకాధిప! నాకు వేఱె చెప్పవలయునే. లోకాధినాథుండవును, మహా వైభవోజ్వలుండవునగు నిన్నేవించు నే నన్యులఁ గొల్వ నాశింతునే. సోమసూర్యులు శీతోష్ణంబులు వీడినను, నుడు

గణంబు లిలఁ దుల్లినను బృధ్వ్యాకాశంబు లేకమైనను నే నొరులఁ గొల్వఁజాలనని త్రికరణశుద్ధిగఁ జెప్పుచున్నాఁడ" ననవుడు సంక్రందనుండు సంకోచంబుడిగి నిజమందిరంబున కేగె.

ఈ వృత్తాంతం బెట్టులో లోకోత్తరుండగు మరుత్తుండెఱింగి మనం బెరియ శీఘ్రంబ త్రిదశాచార్యు కడ కేగి తపోధనుండగు దేవగురూత్తముఁ బ్రార్థించిన నతం డాతేనిం దిరస్కరించి "ఓమనుజాధిపా! ఇంతకుమున్నె నన్నింద్రుండు దన యజ్ఞంబున కుపద్రష్టగా వరించినాఁడు. నే నంమల కియ్యకొంటి. ఇంక నా యాగమనం బెట్లు సాధ్యంబగు" నన నా పుడమితేఁడు "అనఘా! నీవు సంకోచింపనేల? ముని లోకభాసురుండగు నీ జనకుఁ డంగిరసుండు తొల్లి మా తాత యజ్ఞంబు నిర్విఘ్నంబుగ నెఱవేర్పలేదే" యనిన

చ॥ విని ధిషణుం డమర్త్యులకు విన్ననువొప్పఁ గ్రతు ప్ర[యోగముల్]
మనముదలిర్పఁగానడపి మర్త్యునియాగము నొజ్జగాఁగజా
ల నిది నిజంబయింకనన: లాపమొనర్పక పొమ్ము వేఱ యొ
క్కని నుపదర్శనంబునకుఁ గైకొనుమారసినీవునా పుడమి

అంత భూపాలుండు దానం బుట్టినఁ పుట్టెడు పరాభవంబుతో నిట్టలంబగు వగపుతో మగిడి వచ్చుచుండ సంగీతశాస్త్రవిశారదుండును హరిధ్యానభాసురుండును నగు

నారదుం డయ్యెడ సాక్షాత్కరించిన నజ్జనపతి లజ్జావనత శిరస్కుండయి దండప్రణామంబు లాచరించి నిలిచిన ముని కుంజరుండు " ఓరాజచంద్రమా! పున్నమజాబిల్లిం బిన్నపుచ్చు నీ నెమ్మొగం బేలకో విన్ననై యున్నది. నీ విషాదకారణం బెఱిగింతువేని యద్దాని నుడుపఁజాలుదునేమో " యనవుడు పుడమిఱేఁడు దన పరాభవకారణం బామూలాగ్రంబుగాఁ దెలియం బలికి జీవంబులపై విరక్తివొడగట్టినట్లు చూపట్ట నారదుండు ధైర్యౌషధంబు వోసి " రాజా! పరాధీనవృత్తుండగు నా బృహస్పతినే పట్టుకొని ప్రాకులాడ నేల? అతం డంగీకరింపకున్న నెట్టి యుపద్రవంబును బుట్ట నేరదు. వయసునఁ బిన్నయయ్యును వాని తమ్ముఁడు సంవర్తుఁడు ధీవిభవంబునఁ బెద్దయై వైరాగ్యంబు పెంపున దిగంబరుఁడై యున్నవాఁడు. ఆ తపసి మిన్నకడకేగిన నీయాగంబున కాతం డుపద్రష్టగాఁ గలండని హితంబు వలికిన నిలాపతి యిట్టులనియె॥

"క॥ మునివర బ్రదికితి సంవ
ర్తుని నెచ్చటఁగాంతు నెప్పరుసునందగ నా
డిన నతఁడు ద్రోవు సేయక
ననుఁ గైకొను నెఱుఁగ జెప్పు నాకుం గరుణన్"

అని ప్రార్థించిన ఋషివల్లభుఁడు జనవల్లభున కిట్లనియె. ఆతం డున్మత్తవర్తనంబునఁ గలుషపిసితంబు మెసవు

వారాకాసియగు కాశీపురి నిరంతరమువర్తించు. వాని నెఱుంగు నుపాయం బెద్దియన

గీ॥ అనఘ వినుము పురద్వారమున శవంబు
నుంచుకొని యుండు మీవు నే తెంచి చూచి
వగ నివర్తించు వాని సంవర్తుగాఁగ
నెఱిఁగికొని యంత సద్భక్తి యెసఁగ మెసఁగ॥

వెనువెంటనే యేగి యొక విజనస్థలంబున వాని చరణసరసిజంబులకుఁ గరంబు శరణంబుఁ జొరుము. అతండు నా వృత్తాంతం బెట్లు నీకెఱుకవడియెనని యడుగు. త్రిలోక సంచారియగు నారదుండు ... అని నుడువుము. ఆపైఁ నీవు డాతం డెందున్నవాఁడని నిన్నుఁ బ్రశ్నించు. నాకు నీ వృత్తాంతంబు సాంతంబుగఁ దెల్పి సాదఁజొచ్చెనని నిశ్శంక ననుమని చెప్పి వెడలిపోయెను. అమ్మహీపతి వారణాశీపురంబు దిక్కుమొగంబై యేగియేగి యొక్కచో నొక్క కుణపంబును సంగ్రహించి యద్దాని పురద్వారంబున నిడికొని వేచియుండె. అంతఁ గొంత తడవున కొక మతిభ్రమణుం డరుదెంచి శవంబును గన్గొని వేగ్రటువడ్డ పసరంబువడువున రివ్వన నచ్చోటువాయుటయుఁ దడవుగా నాతఁడే సంవర్తుం డని యెఱింగిన నా తేఁ డపరిమిత సంతోషభరితస్వాంతుం డయి వాని యడుగుజాడలను గమించి పోవంబోవ నతఁడు వెన్దిరిగి పైధూళి జల్లియునం బూత్కృత మాచరించియు దూ

పించియు బెక్కు విధంబుల వేదురుచందంబున సంచరింప నా నృపాలుఁడును ముకుళితకరకమలుండై యన్నియు సహించి వాని వెండియు వెన్నాడఁ దుట్టతుద కాతఁడొక నిర్జనప్రదేశంబున విశాలవటవృక్షచ్ఛాయ మార్గపరిశ్రాంతునిపోలెఁ జతికిలంబడె. అంత మహీపాలుం డమితభక్తి మునిచంద్రునకుఁ బ్రణమిల్లి నిలువంబడినఁ దాపసశ్రేష్ఠుండు " ఓయీ! నిన్నిటకుఁ బుత్తెంచిన నరాధముని నామంబు నిజంబుగ నెఱిఁగింపుము. అనృతం బాడిన నీ శిరంబు సహస్రశకలంబు లగునని. మరుత్తుండు " మహాత్మా! త్రిలోకసంచారియగు నారదుండనె ". అతఁ డిప్పు డేవిధంబున నెంసుండెనని యడుగ వాని "కతఁడు మీ విధంబంతయుఁ దెల్పి యగ్నిప్రవేశంబయ్యెనని విన్నవించె. అంతఁ బిచ్చన్న వేషధారియగు జడదారి". బృహస్పతి నా కగ్రజుండు. అతఁడు తన తపోబలంబున నన్నతిక్రమించి పరాభవించిన సకల సంపద్వైభవంబుల విడనాడి జోగినై యెల్లయెడలఁ దిరుగాడుచుంటి. అట్టి నావంటి బడుగువలన నీకయ్యెడి మేలెయ్యది. భ్రాత లెల్లెడల మాతాపితృసములుగదా ? నేను మాయన్నగీచినగీఁటు దాఁటువాఁడనుగాను. అట్లుగాక నేనే కావలయునని నిశ్చయించుకొంటివేని మాన్యుండగు నాసోదరుననుమతిఁ బడయుమని నుడివెను. రాజంత దానా వాచస్పతితోఁబడిన యవస్థలనెల్ల నెఱింగించి"సంవర్తసంయమీంద్రా! ఇంకఁ బాలముంచి

నను నీటముంచినను నీదే భార" మని వేఁడుకొనినఁ గరఁగిన మనంబుతో " మహారాజా! నీ విసుమంతయు భయంబుఁ జెందకుము. నిన్ను మహేంద్రు విభవంబుమించు ప్రాభవో జ్వలుఁ గావింతు. నిన్నుం జూడ నాకుఁ గడుంగడు జాలివొ డముచున్నది. సకల లోకాలోకపర్యంత ధననిక్షేపంబులు నాకుఁ గరతలామలకములు. హిమవంతంబున కుత్తరంబున ముంజవంతంబను పర్వతరాజం బొండుగలదు. అందు గిరిజా సమేతంబుగ శంకరుండు యక్షకిన్నరకింపురుష గరుడోరగ సిద్ధసాధ్యులును దక్కుంగల భూతజాలంబులును సేవింప విలా సంబుగ విహరించుచుండు. మన మా తావునకుఁ బోయి శాంతమూర్తియగు శర్వుఁ బ్రస్తుతించి యాతని యనుగ్ర హంబు వడసిన మనకుఁ బసిఁడి గను లనేకంబులు లభియిం చుఁ గానఁ బోయివత్తమనుటయు నాతఁడు సంవర్తుతోఁ గూడ నతికుతుకంబుననేఁగి తదభీష్టంబు నెఱవేర్చుకొనియె. మరుత్తుం డంత ననంత ధనవంతుఁడై యుండెను. ఏ యజ్ఞవా టంబులఁ జూచినను కాంచనమయంబులే. ఏభాండాదిక్రియా సాధనంబులు విలోకించినను స్వచ్ఛకాంతుల నీను స్వర్ణమ యంబులే. ఏ శయ్యాసనాదులు చూచినను పుత్తడిమయం బులే. అంత సంవర్తుం డద్వితీయ ప్రాభవంబున యజనంబున కుపక్రమించె.

ఇదియంతయు నంతరంగంబునఁ దెలిసిన దేవగురుండు

కృష్ణపక్ష శశాంకు కరణి క్షీణించు టింద్రుండు గాంచి " ఓ దేశికోత్తమా! సర్వస్వర్లోక రాజ్యరమావిభవంబు నీ హస్తగతంబై యుండ నీవిట్లు విగతోత్సాహుండవై యుండఁ గతంబేమి. నిన్నేదో వగపుటగ్గి దగ్ధము సర్చుచున్నట్లు తోఁచెడిని. అట్లయిన వచింపుమనిన నాచార్యుండు కడుంగడు బెగడొంది మద్గర్భవిరోధి యగు సంవర్తుని మరుత్తుండు మహత్తరంబగు తన మఖంబున కధ్వర్యుగా నొనర్చుకొనె. అదియ మదీయ ఖేదకారణంబని వచియించె. అంత వజ్రి క్రోధోజ్వలితుండై సమీపవర్తియైన యనలుఁ గన్గొని "మరుత్తుపాలికిం బోయి సంవర్తు యాజకత్వం బుజ్జగింపుమని నావచనంబుగాఁ దెల్పుమనియె. మరుత్తుండును వచ్చినయగ్నిదేవు నతిభక్తిఁ బూజించిన పిదప సంవర్తసమేతుండగు మరుత్తున కగ్నిదేవుం డిట్లనియె.

"క॥ నీ జన్మమునకు ధిషణుఁడు
యాజకుఁడై మర్త్యు నిన్ను నమరత్వదశా
భ్రాజిష్ణుఁ జేయు నమ్మోయి
రాజితముగ నాచరింపు క్రతుకార్యంబున్॥"

ఇదియ మఘవుండు నీతో నొక్కచెప్పు మనిన విషయంబన మనుజపతి "హవ్యవాహనా! నే నాబృహస్పతి కడ కేగి పదంబుల వ్రాలి పలువిధంబులఁ బ్రార్థించి యాజ

ఖుండవు గహ్మన నతం డదయాత నన్బరిహాసించి తోఁసిపుచ్చె తుట్టతుద కెట్టులో నిమ్మహాత్ము సమ్మతి వడసి తోఁడ్కొని వచ్చితి. ఒక సామాన్య మానవుని యజ్ఞంబున కీతఁడు చాలునులే " యని మోమోటమువీడి పల్కెను. అంత న నలుఁడు " రాజా! ఆ దేవేంద్రుఁడే దుర్లభ్యంబులగు పుణ్య లోకంబుల సులభ్యంబులుగఁ జేయ నున్నవాఁడు. ఇంతకన్న మహాభాగ్యమున్నదే. ఇది సర్వశ్రేయంబుగదా " యను పలుకు లా సంవర్తుఁ డాలించి "అగ్నిదేవా! నీవన్నిఁటి దగ్ధము సేతునని విఱ్ఱవీగుచు నోటికి వచ్చినట్లెల్లఁ బ్రేలుచుంటివి. ఇం క నిట్టి వ్యర్థప్రసంగఁబుల మాని తిన్నఁగఁబొమ్ము. కానిచో మద్భీకర కోపానలంబున కింధనమ వయ్యెదవు సుమా" యని భయంకరంబుగఁ బలుకు పలుకులకుఁ బావకుం డులికిపడి యాకసమంటి యమరాధిపు పాలికిఁబోయి తన పరాభవంబు తెలుఁగు విన్పించిన నాతఁడు కాలుగాలిన పిల్లివలె గంతులు వైచుచు " ఏమేమి! నా పలుకు లాతని కింత యెల్లిదములు య్యెనే. వహ్నీ! నీవే యగ్నివై సర్వంబు దహింపుచుండ నిన్నొరుఁడు దహింతునన్న పేదమాట మాత్రాన జంకివచ్చి తివా. అజ్ఞనపతి నా ప్రతాపం బెఱుంగఁడు. నీవిప్పుడ మఱ లఁజని నామాట గీటుపుచ్చినఁ గులిశంబుచేఁ దన్నరనిము సంబులో జముపాలి కంపుదునని తెలియఁబల్కు " మనిన హావ్యవాహనుండు నవ్వి

"ఆ! మూఁడు లోకములును వాఁడి మగంటిమి
    నేలు చున్నవాని నెట్లు వృత్రు
    డాఁక్రమించె నిన్ను నడయును గాక ప
    ర్జన్యమఱియు వినవె బ్రహ్మబలము."

ఇంద్రుండు గంధర్వలోకపతియగు ధృతరాష్ట్రు రా
వించి మరుత్తుకడకు దూతగాఁజెప్పి పనిచె. అతండును మరు
త్తు కడకేగి సంవర్త సన్నిధిన నింద్రుని పంపుపెంపు సేసి చె
ప్పం దొడంగిన నారాజు సహింప నోపక వారించి " మిత్ర
ద్రోహంబు మహాపాతకంబు గాదే యని త్రోఁపుచ్చె.
ధృతరాష్ట్రుండు క్రుద్ధుండై" అల్లదే వింటివా భిదురధ్వానంబు
మహాప్రళయ ప్రభంజన నిస్వన సమంబుగ రివ్వున నెల్ల
తెంచెడినో కనుంగొను మనుటయే తడవుగా వైరి మారణ
కారణోపకరణంబగు వజ్రం బనతి దూరంబునఁ దమ్మాక్ర
మింప వచ్చుచుండుట నృపుండు గాంచి భీతిల్లి సంయమినిఁ
బ్రార్థించెను. యోగీశ్వరుండు మందస్మితుండై " రాజా !
అద్దాని వలన మన కావంతయు భయంబు లేదు. సంస్తంభన
విద్యా వైదుషీ విశేషంబున నవ్వజ్రంబు నడంచి, చిరసము
పార్జిత విశేష తపఃప్రభావంబునఁ దక్కుంగలఁ వైరుల నెల్లర
నరగడియలోఁ గడదేర్తు" నని ధైర్యంబు సెప్పె. అంత
కర్ణపుటంబులు గడియలు వడ నట్టార్చుచు వచ్చు కులిశంబు

నవలోకించియు నద్దాని నరకు సేయుక మునీంద్రుండు "ఓయీ దానిం బాటింపక వేరొండు వరంబెద్దియైన వేఁడుము. మత్త పో మహిమంబున నద్దాని నవశ్యం బనుగ్రహింతు" ననె. ఇట్లు వారలిద్దరు మాటాడుచుండ బ్రాహ్మణశక్తికి భయం పడిన దానివోలె నత్యద్భుతంబుగ నవ్వజ్రంబట్టె నిలిచి పోయె. ఈ విచిత్రదృశ్యంబు గాంచి జేఁడత్యంతానందంబు నొంది "మహాత్మా! బలవైరి వైరంబు వీడి నిజబలంబులతో నధ్వరంబున కరుదెంచి నిజోచిత హవిర్భాగంబుల స్వయం బుగఁ గొనునట్లును, మెండియు నీయజ్ఞంబు సుప్రణీతంబగు నట్లును వర మనుగ్రహింపవలయునని వేఁడుకొనె. అంత సంవర్తుం "డల్లదే! ఇంద్రాద్యమరగణంబు లేతెంచుచున్నవి చూడుమను" నంతలో వారు నానాముఖంబులనుండి దివ్యన వచ్చి వ్రాలిరి. మరుత్తుండు సంతోషపులకిత గాత్రుండై హస్తాశ్రులు గనుకొలంకులఁ బొంగి పొరల సంవర్తు తోఁగూడ నెదురేగి వారికి నర్ఘ్యపాద్యాది పూజనంబు లాచ రించి పూర్వవైరం బుడుగుమని యింద్రునిఁ బ్రార్థించె. మెండియు సంవర్తుఁ జూపి "యిత్తాపసపతి బృహస్పతి స్వరూ పంబ. కావునఁ గ్రతు యాజకుండు గాఁ బ్రతిగ్రహించితి నని విన్నవించె. అనిమిషనాథుండు ప్రీతుండై "నీవలన సం తుష్టుండనైతి. ఈ సురగురు ననుజుండట్టివాఁడయగుడు నంది యుంబులేదు. అన మునినాయకుండు నాకనాయకుంగన్గొని"

"ఆ.వె॥ అఖిల లోకభర్త వనమాలెందరి సీవిట్టు
లాదరమున వచ్చు టరయ నాత
పంబు ఫలము గాదె పావనమూర్తి యీ
రాజు క్రతువు బుణ్యరాశి యయ్యె॥"

నీవు సర్వకార్య నిర్వాహణ దక్షుఁడవు. నీ కృపావిలో
కనంబులన నీక్రతు తంత్రంబులెల్ల నే వికలతలేక సార్థంబులై
చెల్లు. ఈ రాజన్యచూడామణి భవత్కృపావిశేషంబునఁ
బుణ్యాత్ములలో నగ్రగణ్యుండై స్వర్లోకసుఖంబులఁ జూర
గొనుగాత మని సమాదరణ పూర్వకంబుగాఁబలికిన పురం
దరుం డనిమిషులఁ గన్గొని "ఈ యజ్ఞవాటం బతిరమణీయం
బుగ నలంకరింపుఁడని కొందఱు కిన్నరుల, నృత్యాద్యభిన
యంబులఁ జూపర నానందపరవశుల గావింపుడని కొంద
అచ్చరలఁ బలువిధ సంగీత వాద్యవిశేషంబుల సదస్యుల కింపు
నింపుఁడని కొందఱ గాంధర్వుల నియమించె. వారట్లు సకల
కార్యంబుల నిర్వర్తింప సర్వంబు దానయై సురపతి సహాయ
మాచరింప, వేలొక యగ్నిభంగి సముచితాసనాసీనుఁడై సం
వర్తముని హవిర్విధానం బొనరింప యజ్ఞము సముజ్వలంబు
ను సుప్రయోగకంబునై యొప్పారె. అనంతర మా ఋషి
వృషభుండు వేర్వేర నెల్ల దివిజుల నాహ్వానించి హవిర్భాగం
బులందీయ సహాపరినేతుఁ డావి దివ్యులెల్ల రుల్లంబునఁ బెల్లు
సంతసించి యామంత్రణంబునొంది నిజనివాసంబుల కరిగిరి.

మేదినీవల్లభుం డవనీసురుల ననేక భూరిదానంబుల నొసంగి పరితృప్తులం జేసి మునీంద్రు నానతి నిజరాజధాని కరిగి వార్ధి వేష్టిత వసుంధరావలయంబుఁ బుణ్యపరత వెలయఁ బెక్కేండ్లు పాలించె.

సుహోత్రుఁ

సీ॥ సన్మార్గమున రాజ్యసంపద నొంది భూ
సుర పూజలొనరించి సువ్రతముల
బృందారకులఁ బ్రీతిఁబొందింప దన కర్థిఁ
బర్జన్యుఁ డేటేటఁ బసిఁడి వాన
కనకవర్షము లైన కర్కట ఝష నక్ర
కూర్మచయముతోడఁ గురియుచుండ
నయ్యక్షమెల్ల ధనార్థుల కిచ్చుచు
గురుజాంగలంబునఁ బరమనిష్ఠ
ఆ॥ నశ్వమేధ మఖములైన రాజార్హ య
జ్ఞములు పెక్కుసేసి సకల జనులు
పొగడునట్టి పాటి నెగడె సుహోత్రుఁడు

... ...

పుణ్యదంపతులగు భ్యామన్య సువర్ణలకు వైరికానన
వీతిహోత్రుండగు సుమిత్రుండు పుత్రుండుగా
జన్మించి, శుక్లపక్ష క్షపాకరు చందంబున దినదినాభివృద్ధి
నొందుచుండె. జనకుఁ డా బాలున కైదవయేట సకలశాస్త్ర
పారంగతులగు నుపాధ్యాయుల రావించి, యక్షరాభ్యాసం
బు గావించి పిదప నుపనయన సంస్కారంబు సేయించె.
కాలక్రమంబున నా సుమిత్రుం డెల్ల నిగమంబుల సుగ
మంబులుగఁ జేసికొని వివిధాయుధ ప్రయోగోపసంహార
క్రమంబును, రాజ్యపరిపాలనా తంత్రంబును, నచిరకాలం
బులోఁ బడసి, తోడిబాలుర కన్నమిన్నయై యెన్నికగాంచె.
ఆతం డెలబ్రాయ మంకురింప నమూల్యాంబరాభరణములఁ
దాల్చి, సకల సామంతామాత్య పరివేష్టితుండగు రాజరాజు
పజ్జ నాసీనుఁడగుతఱి నా రాకుమారుం బొడఁగాంచు వారెల్ల
రాతని జగన్మోహనాకారంబునకు నబ్బురపడి తామెన్నఁడట్టి
యసమాన రూపరేఖావిలసిత మన్మథుఁ గనివిని యెఱుంగమని
తమలోఁ దాము గుజగుజలు వోవుచుండిరి. ఆహా! ఆసౌంద
ర్యవిలాసము గాంచ వేయికన్నులైనఁ జాలవు. కావుననే
యట్టి మనోహరాకృతిం గాంచి స్వాకృతి హీనతకుఁ జింతించి
యతనుఁ డదృశ్యుఁ డయ్యె. సుధాంశుండు వెల్లవోయె.
వసంతుండు వనములఁ బట్టె. వృద్ధరా జొకనాఁడు నవమో
హనాకారుఁడగు తన కుమారునకుఁ బట్టముగట్టి పూర్వా

చారానుసరణంబున వానప్రస్థంబునఁ గాలంబు గడుప కుల కాంతతో దుర్గమకాంతారంబున కేగి శ్రీకాంతు నచంచల భక్తిఁ బూజించి తదనంతర ముత్తమలోకంబుఁ బ్రాపించె.

సుహోత్రుండు జనకు సింహాసన మధిష్ఠించి ప్రజలను శరీరముగను దా నాత్మ యట్లన్యోన్యానురాగ విరాజితుఁడై, జితేంద్రియుండై, పురీ నగర దుర్గద్వారంబులఁ గట్టి కాపు పెట్టి, శత్రురాజుల కొలువునఁ బ్రచ్ఛన్న వేషధారులగు బాంధవామాత్యమిత్రుల గూఢచారులుగ నియమించి, కార్ముకాద్యాయుధాగారంబులనెల్ల నాయత్తపఱచి సుశిక్షితులగు పరాక్రమవంతుల యోధులుగఁ జేర్చె. వెండియు రాజ్యాంగసప్తకముల నహర్నిశంబులు గన్నిడి చూచుచు, ధర్మార్థకామంబులను వర్గత్రితయంబు పాటించి, దుర్వ్యసనంబులఁ జిక్కుకొనక, మార్తుర సామాద్యుపాయంబులఁ జక్కజఱచుచుఁ బాలితుల జనకుభంగి నాదరించుచు ధర్మపాలనం బొనర్చుచుండె.

కొలదికాలంబున కా మహీకాంతున కైహికసుఖంబుల విరాగమొదవి మహీతలంబు మంత్రుల వశంబు గావించి పరాత్పర సందర్శనేచ్ఛాయత్తచిత్తంబునఁ దానొంటిగఁ దపమాచరింప సాంద్రారణ్యమున కేగె. అయ్యెడ నతఁడొక హిమసలిలకాసారంబు చెంత నిరాహారుండై నిశ్చల చిత్తంబున నీశ్వరు నారాధించుచుండె. ఒకనాఁ డాసరోవరంబున జలావగాహంబు సేయుచుండ

"క॥ కలువగనులు నలువ మీనలు
చిలువదోకయు బసిఁడి మేను సిరిగల పొడలున్
నెఱి మొగము నొక్క కొమ్మను
మిఱిచూపులు గలిగి యొక్క మీనంబంతన్॥"

కనులు మిఱుమిట్లుగొలుప నాతని దృష్టిపథంబునఁ బడ నతఁడెన్నఁడట్టి యపూర్వశృంగారవైభవోపేతంబగు గండకంబును గాంచి మెఱుంగమి నద్దాని యందచందంబుల కెంతయు ఔచ్చవడి యచ్చెరువుగఁ జూచుచుండ నా మీనురూప మాతని చిత్తఫలకంబున దిటవుగ నాటుకొనియె. అంతఁబోఁక మగిడి యా కమలాకరంబు చెంగట యథాపూర్వకముగ జన్నంబొనరించుచున్న నృపాలునకా పాఠీనాకృతి గనులకుఁ గట్టినట్లుండె. ఇటులఁ గొన్ని వత్సరములత్యుగ్రశైత్యాతపంబుల కోర్చి ఘోరతపంబు సలుప దీనావనుండగు గోవిందు డిందిరావధూటితో ఖగవాహనారూఢుండై చనుదెంచి వాత్సల్యమేపార "బిడ్డా! నీ నిరంతర తపోనియతి కెంతయు సంతసించితి. ఇచ్చవచ్చిన వరంబు గోరుకొమ్మిచ్చెద నని యభయప్రదంబగు దక్షిణకరంబు శిరంబున నిడె. రాజర్షి లేచి నిలంబడి, సందర్శనానందంబున మేను గగుర్పొడువఁ గనుకొలంకుల సంతోషాశ్రులొల్క నభక్తికంబుగఁ బ్రణతు లొనర్చి

"ఉ॥ ఏ విభు వందనార్చనము లే విభు చింతయు నామకీర్తనం
బే విభులీల లద్భుతము లెవ్వని సంశ్రవణంబు సేయు దో
షావళి బాసి లోకము శుభాయతవృత్తిఁ జెలంగువందుర నే
నావిభునాశ్రయించెద నఘౌఘనివృత్తిదుభద్రకీర్తిదుణా"
అని ప్రార్థించి" ఆశ్రితజనపారిజాతమా! మానీంద్ర
దుర్లభంబైన నీ దివ్యసందర్శనం బొసఁగి నను నెంతయుఁ ధ
న్యుఁ జేసితివి. భక్తవత్సలుండవగు నీ నిర్హేతుక కరుణావిభ
వంబు పడయఁగల్గిన నాకు వేరు వరంబులతోఁ బనియేమి?
నీ సాన్నిధ్యలాభం బొసంగి నన్ననుకంపఁ బ్రోవుము అన
ముకుందుఁ డెంతయు సంతసించి " నా సాన్నిధ్యలాభంబు
నీకుఁ దుదిఁ బ్రాప్తింపఁగలదు. వెండియు నీ చిత్తవృత్తినార
సి నీకొక విచిత్ర మత్స్యంబు నొసఁగితి" నన జనవిభుండు
"ఈశా! ఇదియేటి వరంబు. మున్ను మన్నుతేఁడు లిట్టిదానిఁ
బొందినట్లుఁ బొడఁగట్టరని విస్మితాత్ముండై పలుక నారాయ
ణుండు మందహాసంబు సేయుచు "నాఁడు తటాకంబున స్నా
నమాడుచు జలంబులఁ దిరుగాడు నొక మీనంబును గాంచి
యెంతయు విభ్రాంతుండవగుఁ డా జలచరరూపంబు తపశ్చ
రణకాలంబున నీ మనస్సీమయందు హత్తుకొనియె. అయి
నను దీన నష్టము వాటిల్లనేరదు. ఇది పసిఁడి మీనమగు
నట్లనుగ్రహింతు. నీ వీమత్స్యరాజంబును గొనిపోయి భక్తి
శ్రద్ధలతో నొక పవిత్రస్థలమున నునిచి యనుదినమును

బూజింపుదురు. ఇమ్మహాత్మ్యమున నేటేట వానకారునఁ
బసిఁడివాన సువర్ణమత్స్యంబులైన హాటకఝషనక్రకూర్మం
బులతోఁ గురియుచుండు. ఈ మత్స్యరాజంబుండు దేశంబు
క్షామ చోర వ్యాధి భయంబులులేక సదా లక్ష్మీనివాసంబై
యుండు. కావున నిద్దానిఁ గైకొని పురంబున కేగి మత్సా
న్నిధ్యంబు లభ్యంబగుటను రాజ్యంబేలుచుండుమని య
దృశ్యుండయ్యె.

అల్పసంతోషియగు నా భూపాలుఁ డా యమూల్య
మీనంబు నమితామోదంబున గైకొని పురంబుఁ జొరఁ
బురవాసు లా ప్రభునిరాకఁ గాంచి చంద్రికాచకోరన్యా
యంబున నుత్సాహంబుతో నుబ్బి తబ్బిబ్బులైరి. పుడమీ
శుఁ డాక్షణము విప్రోత్తముల రావించి, సౌధాంతరంబున
నొక నిగూఢస్థలంబున నద్దాని సమంత్రకంబుగాఁ బ్రతిష్ఠిం
చి ధూపదీపనైవేద్యములతో ననుదినము నిర్ణీతకాలంబున
నర్చించుచు యథావిధి రాజ్యపాలనంబు సేయఁ గడంగె. ఈ
జలచర ప్రభావంబున నాతని దేశంబం దెల్లెడల వర్షాగమం
బునఁ గనకవర్షంబు కాంచన మత్స్యమకర కచ్ఛపాదులతోఁ
గురియుచుండ జనులెల్లరు గుంపులుగట్టిపోయి యావిచిత్ర
దృశ్యంబుగాంచి యద్భుతామోదంబుల నొందుచుండిరి.
కాని వారలలో నొక్కరుంగూడ నందొకటియు ముట్టనైన
ముట్టరు. రాజు వానినెల్లఁ దెప్పించి భాండాగారంబుల భద్ర

పరపించుచు నర్థుల కయాచితంబుగా దానంబు లిచ్చుచు నింద్రప్రీత్యర్థ మనేకయాగంబులఁ జేయుచు ధర్మమార్గంబునఁ బ్రజలఁ బాలింపుచుండె. కొలదివత్సరంబుల కా నృపాలు రాజ్యమం దేమూలఁజూచినను కాంచనరాసులే. అది శ్రీదేవి కాటపట్టయి ధనదునిప్రధాన పట్టణంబగు నలకాపురిఁ జులకనసేయుచుండె. వెండియు నా మహీతలేశ్వరు నష్టైశ్వర్యసంపన్నతయును, విఖ్యాతదానపరతంత్రతయును, ప్రజానురంజకత్వమును దిగ్దేశంబులకుఁ బ్రాఁకి సర్వజన శ్లాఘాపాత్రమై యొప్పె.

ఈ యుదంతంబు గర్ణాకర్ణిగ జంబుకేశ్వరుఁడను రజనీచరాధినాథుం డాలించి, తన్మూలకారణం బా విష్ణుప్రసాదితహేమమత్స్యంబని తెలిసి, యీర్ష్యఁజెంది, దాని నెక్కరణినైన నపహరింపనెంచి, బహుమేధాసంపన్నత్వంబున వాచస్పతి కీడగు నమాత్యశేఖరుఁ బిల్పించి మనోగతాభిప్రాయంబు వెల్లడించె. అతఁడు స్వామీ! ఇదెంత పని, సఫలీకృతకార్యుండనై వత్తు. శీఘ్రంబ నన్నను పుఁడు॥ అని విన్నవింప దానవనాయకుఁ డంముల కియ్యకొనె. అంత నాతఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషంబున శతఘ్నినగరంబు సొచ్చి ప్రతిగృహంబున కరిగి యాగతానాగతంబులఁ దెల్పుచు నందర దనియింపుచు వారలవలన నే కొద్దిరూకలనో పారితోషికంబుగఁ గొనుచు జీవయాత్రతోఁ బాటు తదప్రహాన్యభేదనో

పాయుంబుగూడ నరయుచుండె. కొన్ని నాళ్లకా నూతన పురుషు పాండితీవైదుష్యమున కెల్లరును ముగ్ధులై యాతని ననేక విధంబుల నుతింప మొదలిడిరి. ఒకనాఁడు ఱేఁడుగూడ నాతనిఁ బిల్పించి సముచితసత్కారంబుల సమ్మానించి సంస్థాన విద్వాంసునిగ నుద్యోగించె.

నాటినుండియు ననుదినమవనీశు దర్శింపుచు, నాతనితో నెల్లదేశంబులఁ దిరుగుచు, నడుమనడుమఁ బరిహాస వచన నిచయుంబులచే మనోల్లాసంబు గల్పించుచు నచిరకాలములో నాతని కాప్తమిత్రుం డయ్యె. ఒకనాటి ప్రభాతమున రాజు పూజామందిరమున కరుగుచుండ నాతఁడును వెన్వెంటఁజని యా జలచరంబును దన్నివసితభర్మపేటికయుఁ దత్సంబంధవిషయంబులనెల్ల నతిశ్రద్ధగఁ బరికించి యర్చనానంతరమున నధిపుతోఁగూడ నిజావాసంబునకరిగె.

ఆ వంచకుఁ డొకనిశీథంబున మూలసౌధంబు సొచ్చి సుస్థాపితంబగు నా హేమమత్స్యం బూడఁబెకికి, యద్దాని పోకడ దెలియకుండువట్లు, తత్సమీప వస్తువులనెల్ల యథాస్థానంబులఁ గ్రమపద్ధతి నునిచి, నిజచౌర్యకళాకౌశలంబు మెఱయ నద్దాని నపహరించుకొనిపోయి దైత్యేశ్వరున కర్పించి వాని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుఁడయ్యె. రాజేంద్రుఁ డెప్పటియట్లనుదినమును బోయి మత్స్యమును బూజించి వచ్చుచుండెను.

అంతఁ గొంతకాలంబునకు వర్షాగమం బేతెంచెను.
తొలుత నంబరవీధి సాంద్రనీలనీరదాచ్ఛాదితమై భాను
బింబంబు గప్పి తోడ్తోఁ జెవులు గింగురువడునట్లుఱుము
లు ఫిరంగిమ్రోఁతలకరణి భయంకరధ్వానంబులఁ జేయు
చుండె. వానికిఁదోడుగ గనులు మిఱుమిట్లు గొలుప నందంద
మెఱుపులు తళుకుతళుక్కని మెఱయుచుండె. అంత శీతల
వాయువు లెల్లెడల వీవఁజొచ్చె. అత్తఱి పవనసంచలితంబు
లైన నీలమేఘంబు లాకాశంబున నసితవారణంబుల వడువు
న విహారంబు సల్పుచుండెను. ప్రావృట్కాలమేఘుఁడు
ధరణిపతికి నర్పించు కర్పూరఖండంబుల భాతి, నీలమణుల
సొబఁగున, సన్నజాజుల చందంబునఁ జిటుకు చిటుకున చిరు
చినుకు లారంభమయ్యె. అంత నల్లరి పిల్లలెల్లరుఁ దమతమ
గృహంబుల బాఠశాలల వీడి యాటపాటల గంతులువైచి
యార్చుచు నవ్యక్తానందంబు వెలిపుచ్చుచుండిరి. పిదప వలు
ద చినుకులు బడబడధ్వనుల నొడళ్లఁ దడుపుచు నేలఁగమ్మని
నెత్తావులీన మూలనడఁగియుండిన గుడ్డగొడుగుల దాటి
యాకుఛత్రంబుల బూజుదులిపి వేసికొని పోవువారును
గొందఱవి లేమి కించపడి పంచలకు నొదుగువారునునై
యుండిరి. ఆవ్వల నింగికిఁ జిల్లులువొడిచినట్లు, భూమ్యాకాశం
బులకు వెండితీగలు బిగించినతీరునఁ దొల్తఁ దొండంబులతో
నటుపైఁ గుంభంబులతో నెడముడుగుగఁ గుమ్మరింప వీథుల.

కిరుదెనలఁ గాల్వలుగట్టిపాఱె. తలిదండ్రులు పోవలదని యెం తయార్చినను విన్పించుకొనక, తడియుటకుశంకింపక బాలురు కృత్రిమనౌకలఁ గల్పించి జలంబులఁదేల్చి యపరిమితానంద మొందుచుండిరి. ఎల్ల నదీనదంబులును, వాపీకూపతటాకా దులును జలసమృద్ధములై యొప్ప జలచరంబు లుత్సాహం బునఁ బొంగుచుండె. కర్షకు లమితహర్షంబున లాంగలంబులఁ గైకొని సేద్యంబు సేయఁజనుచుండిరి. అంత జడివాన మగు డ నభంబున నింద్రచాపంబు పలువర్ణంబుల నొప్పారె.

కాని యాప్రాంతభూములఁ దొల్లిఁటివలెఁ గనకఝ షకర్కటాదులఁ బసిఁడివాన గురియమి నృపుఁ డచ్చెరువడి మరునాఁ డెప్పటియట్ల పూజాగారంబున కేగి పూజాద్రవ్యం బులఁ దొలఁగించిచూడ నందలి మీనంబు కానఁబడదయ్యె. అంత జనపతి వికలమతియై సకలసామంతామాత్యపురో హిత పౌరవర్గంబుల రావించి యావద్వృత్తాంతమును బూస గ్రుచ్చినట్లు వచించి "అయ్యా! ఇప్పుడే దేశంబు సుభిక్షం బుగా నుండెనో వచింపుడు అచ్చట మన పసిఁడిమీను తప్పకయుండును" అని వచింప నొకగూఢచారి, "ప్రభూ! జంబుకేశ్వరుఁడను దైత్యేంద్రుఁడు గలఁడు. అతని రాజ్యం బునఁ గాంచనమత్స్యకచ్ఛపాదులతోఁ బసిఁడివాన గురియు చుండె నని వినియుంటి. రాజు సంతసించి " అమాత్యవరు లారా! వింటిరా! ఆగూఢచారి విన్పించినవృత్తాంతము. ఆ

కపటజ్యోతిషుండు తానవేందు్రినిసేవకులలో నొకఁడు. అతఁడు ప్రిచ్ఛన్న వేషంబునఁ జనుదెంచి మిత్రిద్రోహమొన రించి యుండనోపు. కావున వారలనందఱ నాహవరంగ మున నాబాణాగ్ని కాహుతిగావించి యామీానంబును గొని రావలయు. మీామీాసేనలనెల్ల నాయత్తపరపుఁడు. రేపే ప్రియాణము" అని ప్రోత్సహించి నిర్ణీతదినంబున దనుజులఁ జెండాడఁ జైత్రియాత్రి వెడలె.

ఇట్లు లానృపాలపుంగవుం డపరిమితసేనావారంబు తోఁ బల్లెలఁ బట్టంబుల గడచి కతిపయదినంబుల కారాక్ష సేశ్వరు రాజధాని డాయంజని జయభేరి మ్రోయించె. అంట నంతఃపురమున హాయిగశయనించిన యసురనాయకుం డులికిపడిలేచి, మంత్రివర్యు రావించి, పట్టణంబు శత్రుహస్త గతంబు గానున్నదని తెలిసి, మొనలఁగూర్చుకొని యనికిఁ జనియె.

అంత నుభయసైన్యంబులును మోహరంబునకుఁ దలపడి రథికులు రథికులను, గజారూఢులు గజారూఢులను పదాతులు పదాతులనుదాఁకి, సింహానాదంబులు సెలంగ నన్యోన్యతిరస్కారంబులఁ జేయుచు, భుజాస్ఫాలనంబులఁ గావింపుచు నొండొరులపై వివిధాయుధంబులఁ బ్రియోగిం చుకొనుచుఁ గొంతవడినంకులసమరంబు సేసిరి. అంత సుబాహుతు్రిండు నిజబలంబులఁ బ్రోత్సహింప, ధైర్యోత్సా

హంబు లినుమడింప నతిరౌద్రాకారులై పరబలంబుల మార్కొని రథంబులఁ గూల్చియుఁ గరితురంగంబుల నొంచియు శత్రువీరుల నుక్కడించియుఁ బెక్కుతెఱంగుల మెఱసిన విరోధివర్గంబు బెండువడి నలువలంకులకుఁ బాఱ, దైత్యుఁడన్యథాశరణంనాస్తియని మత్స్యంబునిచ్చి యాతని పదంబులఁబడె. అతఁడు కరుణాతిరేకంబున యాతనిఁ బ్రజలతోఁగూడ క్షమించి విడిచె. రక్కసులు వాని యపార కృపావిశేషంబున కక్కజంబడి వేనోళ్ల వినుతింపుచు నుపాయనంబు లొప్పనంబుసేయుచు బద్ధసఖ్యులైరి. పరగాడ్మీకరుండగు సుహోత్రుం డంత విపులహర్షంబుతో జయలక్ష్మీకరగ్రహణంబు గావించి మగిడి నిజరాజ్యంబున కేతెంచి యుత్సాహసూచకంబుగఁ బట్టణం బంతట నుత్సవంబుల జరుపవలయునని చాటఁబంచె. మరునాఁడు బీదసాదల కుచితముగ నిష్టమృష్టాన్నంబుల నిడి పలువిధ దానంబులఁ జేసి వారల నందఱఁ బరితృప్తులఁ గావించె.

పిమ్మట గురుజాంగలంబునఁ దుసినశ్వమేధంబు సభక్తికంబుగ నొనర్ప సవనభూమి బంగరు లాంగలంబుల దున్నించి యూపప్రదేశ మంతట యజ్ఞవాటికల నిర్మించె. వెండియు నాజన్నంబునకై స్వర్ణమయోపకరణంబుల నమర్చి, మంత్రతంత్రలోపంబు వడనీకుండ నవనిసురలఁ జూడనియమించి సువర్ణరత్నధనధాన్యవస్తువస్త్రప్రకరంబుల వేర్వేర భద్రిం

బు చేసి, దానిఁ బంచిపెట్టుటకును, షడ్రసాన్నపానాది సకల పదార్థంబులఁ బాకంబు సేయించుటకును, నాహుతుల కాతిథేయ మిచ్చుటకును వేర్వేరఁ గొందఱ నేర్పఱచి, తాను దీక్షితుఁడై, భూసురాశీర్వాదంబులు సెలంగ, మంగళ తూర్యారవంబులు మిన్నుముట్టఁ గ్రతువున కుపక్రమించె. అవనీశుం డగ్నిముఖంబున నమరుల నాజ్యాహుతుల నానం దింపఁజేసె. ఆ వెన్కఁ సదస్యుల నెల్ల బహువిధదక్షిణల భూరిదానంబులఁ దనిపి యవభృథస్నానమాచరింప, నాకస మున దేవదుందుభులు మ్రోయ, సురలు విరులవాన గురిసిరి.

సుహోత్రుండు దారాపుత్రాదులతోఁ జిరకాల ము రాజ్యమేలి వార్ధకమునఁ దనయునకుఁ బట్టంబుగట్టి భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య సంపదలుఁ బెంపెనఁగ నాదిదేవుండు మెచ్చి విమానంబు పంప నందాసీనుఁడై దివ్యలోకంబు సేరె. తనంతర మాతని పుత్రుండు హస్తి తనపేర హస్తినాపురంబు నిర్మించె.

దిలీపుఁడు.

సీ॥ సూర్యచంద్రప్రభా చౌర్య ధౌరంధర్య
శౌర్యకీర్తిద్వయీ సంగ్రహుండు
ద్వీపాంత రాగతోర్వీపాల నివహాని
తోర్వ్యపాత్త వివిధ రత్నోపదుండు
చండదోర్దండ కోదండ నిర్యత్కాండ
ఖండితోద్దండారి మండలుండు
భద్రదానోదక విద్రావిత సముద్ర
ముద్రితక్ష్మాశ్రిత లోపద్రవుండు

గీ॥ జైత్రయాత్రావసరసము జ్జనిత భేరి
కా భయంకర చటుల భాంకారదళిత
వనజగర్భాండు డర్థిహృద్వాంఛితార్థ
దాయకుండు దిలీపభూనాయకుండు॥

రఘువంశమున కాదిపురుషుఁడు సూర్యభగవానుఁడు. ఆతనికి వేదంబునకుఁ బ్రణవమువలె రాజులలో నగ్రగణ్యుఁడైన వైవస్వతమనువను కుమారుం డుద్భవించె. పయఃపారావారమందు సుధాకరుం డుదయించు చందంబున నాతని పవిత్రాన్వయంబున దిలీపుండను రాజవరేణ్యుఁ డుదయించె.

ఆ పురుషసింహుండు విశాలవక్షస్థలుండును, నాజానబాహుం
డును, నరవిందదళాయతేక్షణుండును, ఖ్యాతోర్జితపరాక్ర
మవంతుండునునై ప్రకాశించుచుండె. ఆ మహారాజు తేజః
ప్రతాపాది గుణములచే నరివీర భయంకరుండును, దయా
దాక్షిణ్యంబులచే స్వాశ్రితులకు ముఖ్యపాలకుండునునై
యొప్పుచుండె. వెండియు నిపుణుఁడగు సారథి రథచక్రంబులఁ
జిరపరిచితమార్గమునుండి లేశమైనఁ దప్పిపోవనీక యేవిధం
బున సవ్యంబుగా నడిపించునో యటులు పాలితుల సదాచా
రములనుండి తొలఁగనీక సర్వదా గాపాడుచుండె. అతఁడు
నృపతులకడఁ గప్పంబుల నుచితభంగిఁ గొనుచు దేవతలకుఁ
దృప్తిగలుగఁజేసి యుక్తకాలంబున వర్షంబులగురియించుటచే
భూమి సకలసస్య సమృద్ధంబయ్యె. అనంతర మతఁ డత్యుత్త
మంబగు మగధవంశంబున జనించినదియు దాక్షిణ్యఖనియు
నగు సుదక్షిణాభిధాన నుద్వాహమయి, యన్యోన్యానురా
గంబునఁ బొదలుచు ననేకవత్సరంబు లమితానందమున
గడపె. కాని సంసారవృక్షమునఁ బుత్రఫలము వొడమకుంట
చే రాజ్యపాలనాభార మమాత్యులపై నిడి యొక శుభ
దినంబునఁ బ్రియురాలితో నరదమెక్కి మునిశ్రేష్ఠుఁడైన
వసిష్ఠు నాశ్రమంబునకుఁ బయనమయ్యె.

వారట్లు పుష్పఫలభరితతరుచ్ఛాయలఁ బోవుతరిఁ గుసు
మసౌరభమిళితములగు వృక్షశాఖలఁగదల్చుచుఁ బుష్పాదుల

సొగజిమ్ముచుఁ, బరిపక్వఫలంబుల నిలఁగూల్చుచు, జగత్ప్రా
ణుం డెల్లప్రాణులకు హాయిగూర్చుచుండెను. అందుమఁ
జిరుమబ్బులఁ గాంచి యానందంబున నోడళ్లు మరచు మ
యూరంబులు ఫించంబుల విప్పి నృత్యంబులు సేయుచుండె.
రథచక్రంబుల వెంబడించు భీతహరిణశాబకంబుల నేత్రం
బుల సొగసు దిలకింపుచు నంబరవీధి బారులుదీర్చిపోవు సా
రసపక్షులఁ బలుమరు శీర్షంబులెత్తి చూచుచుఁ, బరిసరసరో
వరంబుల విరాజిలు పద్మగంధంబుల నాఘ్రాణించుచు, నడు
మనడుమ విప్రోత్తముల యర్ఘ్యపాద్యాదిపూజల నాశీర్వా
దంబుల నందికొనుచుఁ, దోవఁగాన్పించు గొల్లపిల్లల నచటి
వింత వృక్షంబుల నామంబు లడిగి తెలిసికొనుచు, నాయా
విచిత్రంబులఁ దన యాలికిం జూపుచు మార్గపరిశ్రాంతి నొం
దకయే ఋషీశ్వరు నాశ్రమంబుఁ జొచ్చె.

జనపాలుఁ డరదంబు డిగ్గి తన దేవింగూడ డించి యు
శ్వము సేదదీర్పుమని సారథి కాజ్ఞాపించె. తదనంతర మా
రాజదంపతు లరుంధతీవసిష్ఠులకుఁ బ్రణమిల్లఁ దపసిమిథున
మత్యాదరంబున సుదక్షిణాదిలీపుల సర్వశుభము లొందవు
గాత” మని దీవించి బంధుమిత్రామాత్యుల క్షేమ మరసిరి.
అంత నృపుఁడు మహాత్మా! బ్రహ్మవంశోద్భవులైన తాము
గురువులైయుండ నా సంపద లాపద్రహితంబులుగా, నవిచ్ఛి
న్నంబులుగా నేల సాగకయుండును. మరియు నా రాజ్యమం

దలి ప్రజలు నిజాశ్రమధర్మంబుల విధ్యుక్తంబుగ నాచరిం పుచు, క్షామచోరవ్యాధి భయవిరహితులును, శ్రీమంతులు ను, శతవత్సరజీవులునై యుండిరి. కాని మాకుఁ బుత్రరత్నం బు లేమి దుర్గశమనంబును, బితృణవిమోచనావిధానంబును గాన్పింపమి కెంతయు వంతనొందుచున్నారము.

"తాము నిగ్రహానుగ్రహాసమర్థులరగుట మీకె య్యెడ నసాధ్యంబులేదు. కావున నా విన్నపమాలించి మా కుతుకం బీడేర్పు" మని సవినయముగ వేఁడుకొనె. మునీం ద్రుఁడు వారలు సంతానహీనులగుటకుఁ గారణ మంతరదృ ష్టి నెఱిఁగి "తొల్లి దేవేంద్రు దర్శించి మగిడివచ్చుచు మార్గ మధ్యంబునఁ గామధేను వమరతరుచ్ఛాయ శయనించియుం టఁ గాంచియుఁ గొండొకకారణంబున నద్దానికి బ్రదక్షిణ నమస్కారములు సేయక వెడలిపోయితివి. అంత నది యుండిపడి నా సంతతి నీవారాధింపకయ సంతానంబు గలుగకుండుగాక యని నిన్ను శపించె. ఆ తరుణముననే దివిజనవ్రవంతి యం దొక మదేభము జలపూరణము సేయుచుండ నమ్మహారావ ములో నద్దాని నీవుగాని నీసారథిగాని వినఁజాలరైతిరి. పూజా ర్హులగువారినిఁ బూజింపమి శ్రేయోబంధకముగదా. కావున నా వేల్పుటావుపుత్రిక నందినీధేనువును భార్యాయుతుం డవై పూజింపుము. అద్దాన నది సంతసించి నీ యభిమతం బీడేర్చు" ననె. ఇట్లు వారు సంభాషించుచుండ నదృష్ట సూ

చకంబుగ నందినీధేనువు రత్నవనంబునుండి యట కేతెం చె. వసిష్ఠుఁడు! రాజా! శుభప్రదాయినియగు నందినీధేను విపుడ చనుదెంచుట మీ యిష్టార్థ మతిత్వరలో సిద్ధించు నని సూచించెడిని. కానఁ గడుభక్తిశ్రద్ధల నిరంతర మీ ధే నువు ననుసరించుచు సుప్రసన్నురాలిం గావించుకొనుము. అది బయలువెడలెనా నీవును బయలువెడలుము. ఒకచో నిలి చెనా నీవును నిలువుము. నీ భార్యయు నమితభక్తి నుదయ మున నందినీధేనువు వెంటఁ దపోవనమువఱకునుఁ బోయి మరల సంధ్యవేళ నెదురుగా జని తోడ్కొనిరావలయు. మీ రిటుల దానియనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రులగు దనుక దాని శుశ్రూష సేయవలయు. అంత నీ కేవిఘ్నంబును లేక నీ జనకునకుంబలె సత్పుత్రుండు జన్మించు"నని యానతిచ్చె తదుపరి వసిష్ఠు నానతిఁ గాలోచితంబగు దర్భశయ్యపైఁ గొ లఁది తడవు విశ్రమించి శిష్యుల వేదపఠనంబుచే వేకువ మే ల్కాంచి నిత్యకృత్యంబులఁ దీర్చికొని, సతీమణిచే నందినీధేను వును జందనాగరుచర్చలతోను, నత్తావుల జిమ్ము నలరుదం డలతోను సాలంకృతగావించి, మొదవును బాలుద్రావ నిచ్చి ధేనువును వనంబునకై పోవిడిచెను. రాజపత్నియుఁ గొంతవఱకు వెంబడించి గృహాభిముఖురాలయ్యెను. తాఁ డన్య సహాయం బపేక్షింపకయ సారవంతంబులగుపచ్చిక బయళ్ళ లేబచ్చికల నోటికందిచ్చుచు, నడవియీగలఁ బోఁ

ద్రోలుచు, నడుమనడుమ గంగడోలు గీరుచు, నిరాటంక ముగా సంచరించుట కనువగుమార్గంబు సేయుచు, ముని మండనుఁ డానతిచ్చిన తెన్నున సత్యంతాసక్తి శుశ్రూష పరతనుండె. వ్రతాచరణదృఢసంకల్పుఁడగు నా భూపాలుఁ డు శరచాపంబుల ధరియించి వనంబునఁ బ్రవేశింప వర్షము లేకయే దావానలము శాంతించె. వ్యాఘ్రాదిఘాతుకమృ గంబులు దుర్బలక్షుద్రజంతువులఁ బీడింప మానె. అట్లు కొంత తడ వా ధేనువు తనసంచారముచే నావనముఁ బావ నము సేసి వెనుకకు మరలెను.

అది యిలు సేరగనే పట్టమహిషి యక్షతలపాత్రి చేఁ బట్టుకొని ప్రదక్షిణ నమస్కారంబులఁ గావించి శృంగ మధ్యప్రదేశంబున స్వకార్యసిద్ధికై పుష్పాక్షతలఁ బూజించె. అద్దానినంతయు నందినీ ధేనువు లేఁదూడకుఁ బాలీయ నిచ్చ గలదయ్యు నిశ్చలురాలై సంతసముతో గ్రహించె. అవని విభుఁ డిల్లాలితోఁగూడఁ దపస్వికి నమస్కరించి సాయంసం ధ్యాద్యనుష్ఠానములఁ దీర్చికొని పాలుతీసిన పిమ్మటఁ గామిత ఫలప్రదాయినియగు నందినీ ధేనువు సేవించెను. ఇట్లమ్మ హానీయకీర్తి భార్యతోఁగూడ నిరువదొక్కదినంబు గోవ్రి తంబు సల్పెను.

మఱునటి దినమున ధేనువు గంగోదక పతనస్థల సమీపంబునఁ బొలుపొందు హిమవన్నగంబు నందలి రొంక

గుహాం జొర నొకపంచాస్య మాధేనువుపైఁ దటాలున దుమికి
బలవంతముగా నంతర్భాగమున కీడ్చుకొనిపోయె. అంత
నద్దాని యాక్రందన మాలకించి వీనుల సోఁక, శోకక్రోధము
లుల్లంబునఁ బెల్లుగా ధనుర్ధారియగు నా క్షత్రియవీరుఁడు
దన్నులక్ష్యంబు సేసి మొగవును జంప నుంకించిన హర్యక్షం
బునుగూల్ప నమ్ములపొదినుండి బాణములఁదీయఁబ్రయత్నిం
చెను. కాని యా శూరాగ్రేసరుని హస్తము తూణీరంబున
నుండు నలుగులనంటి యుద్యోగింప నది చిత్రంబున వ్రాసిన
ప్రతిరూపమువలెఁ గదలఁజాలకుండెను. ఈవిచిత్ర సంఘటనంబున
కచ్చెరువడియు నధైర్యంబునొందక సమీపవర్తియగు వైరి
పైఁ దన శక్తి నుపయోగింపలేక మంత్రబలముచే నిర్వీర్యం
బైన సర్పంబువోలె నాతఁడు క్రోధోజ్వలితుండై ఘూర్ణిల్లు
చుండె. అత్తఱిఁ గేసరి పరితాపయుతుండయ్యు నిజబాహు
స్తంభన కాశ్చర్యమొందు నారాజును గాంచి మృగరాజు
మందస్మితంబుతో మనుష్య భాషణంబుల "రాజా! నీవెట్టి ప్ర
యాసమును బడనక్కఱలేదు. నీవెట్టియస్త్రంబులఁ బ్రయో
గించినను నాయెడ నవియెల్ల వ్యర్థములేయగు. నేను శివ
కింకరుఁడనగు కుంభోదరాఖ్యుఁడ. నీ మ్రోలఁ గాన్పించు దేవ
దారు వృక్షంబును పార్వతీపరమేశ్వరులు పుత్రప్రేమఁ బెం
చుకొనుచుండ నొకప్పుడొక వనగజంబు మిక్కుటంబగు కం
డూతిచే నద్దానిపై రాయ నాతరువు బెరడూడె. అదిచూచి

పార్వతి మున్నొకప్డు రాక్షసుల బాణహతిచే నొచ్చిపడి యున్న కుమారుఁగూర్చి యెంత పరితపించెనో యంతకు రెండింతలు దుఃఖించెను. అది మొదలడవియేనుగుల భీతిచే నీశ్వరుఁడీ సింహరూపము నాకిచ్చి యిద్యోడ కరుదెంచు జంతువులనాహారముగఁగొని యుండుండ నియమించె. భోజనకాలమునకు సంభవంబైన దీని శోణితపారణము రాహువునకు జంద్రసంబంధినియగు సుధ చందంబున నాకొన్న నాకు మిగుల నానందమొసవించెడిని.

ఉపాయశూన్యుండవగు నోరాజా! నీవు గురుభక్తిగలవాఁడవే. ఈధేనువు రక్షింపఁబడఁదగినదియే. కాని యాయుధములచే రక్షింపఁబడరాని ప్రతిబంధకముగల్గి యశక్యమైన దాని కీవేమి చేయుఁదువనె. ఇట్లు రాజేంద్రుఁడతి ప్రౌఢములగు మృగేంద్రు పలుకుల కులికి యీశ్వరప్రభావంబునఁగలిగిన యస్త్రవిఫలతకచ్చెరువొందియు ధైర్యంబు సెడక మనంబున నవమానముగాఁదలంపక యిట్లనియె. చరాచరసృష్టి స్థితిలయంబులకు హేతుభూతుండైన పరమేశ్వరుండు నాకుఁ బూజ్యుండు. అంకాగతసత్వవృత్తిగల నీవు నాశరీరమువలన నాకలిదీర్చుకొని నన్ననుగ్రహింపుము. సాయంసమయున నాకల్లిచచ్చుంగదా యాని మిక్కుటంబగు నాశతో నెదురుచూచు లేఁదూడగల యీధేనువును విడువుమని వేఁడుకొనె. రాజుశాంతవచనంబులకు సింగంబు మరి

దస్మితంబుచేసి "ఏకచ్ఛత్రమగు జగత్ప్రభుత్వమును, నూత
న యౌవనంబును, సుందరదేహంబునుగల్గి ప్రయోజనంబు
గుర్తింపక స్వల్పలాభంబున కవ్యక్తునివలె వీనినేల పోనాడు
కొనెదవు. నీవు భూతదయచే బ్రాణంబుల వీమమనంటివా
యీమొదవొక్కటి మాత్రమే జీవించును. ప్రజాపరిపాలకుం
డవగు నీవు జీవించిన సకలజనులను దండ్రివలె నెల్లపుడుం గా
పాడుచుందువు. ఇంతియకాక యిద్దానిం గోల్పోవుటచే వసి
ష్ఠు నాగ్రహంబు సహింపంజాలనని వెరతువేమొ? నీవు కో
ట్లకొలది గోవుల నొసంగి శాంతినొందింప సమర్థుండవుగదా
వెండియు నీయావు నుపేక్షించిన నిందప్రదవిలేదని యెంచెద
వేమో! బుధులు సకలవస్తు సమృద్ధంబైన ధరణీవలయము
నిందప్రదవి కీడని వచింతురు" అని హితబోధ గావించె.
అతి దీనవదనంబుతోం దన్నుం జూచు ధేనువును గన్గొని మ
హీపాలుండురుకరుణారసంబుదోప మదేభవైరికిట్లనె. క్షాత్ర
మన క్షతమునుండి రక్షించుట. తద్విరుద్ధవృత్తిగలరాజు దో
షప్రయుక్తములగు నసువుల మేనం దాల్ప నేమి ప్రయోజన
ము. అంతియకాక యీ ధేనువు వెల్పుటావున కే విషయం
బునను దీసిపోవునదికాదు. అది కారణంబుగ నే నెన్నికోట్ల
గోవుల నొసంగినను మునికోపము చల్లారనేరదు. కావున
నోమృగేంద్రా! దయాకలితచిత్తుండవై నాదేహంబు గొని
నీక్షుద్బాధానివారణంబు గావించికొని దీని విడిచిపుచ్చిన

చో నమ్మహాత్ముని హోమాదిక్రియలు నిర్విఘ్నంబుగా నెఱవేరు. నీవును స్వామికార్య తత్పరుఁడవే. నీకు దేవదారు వృక్షమునం దెంత యనురాగాతిశయమున్నదో యట్లే యవశ్యముగ రక్షింపఁదగిన దీని నుపేక్షించి నాస్వామి యెదుట నే నెటు నిలుతును. కాన నాకు సద్యశస్సనెడి శాశ్వత శరీరంబు దయసేయుము. భూనాథుని కింకరుఁడవైన నీవు నా యాచన నిరాకరించుట పాడిగాదని ధర్మోపన్యాసంబు సేసెను. అంతల కా మృగముల యెకిమీఁడు వల్లెయని వేల్పుటావును విడిచిపెట్టెను. పిమ్మట నా నృపకులతిలకుండు విల్లమ్ముల నటడించి స్థిరచిత్తంబున గుహఁజొచ్చి మృత్యుదేవతవలె భయంకరాకారయై తనకెట్టెదుట నిలువంబడియున్న గుహావర్తి సమీపించి తన మేనర్పణముఁ జేసికొనియె. అంత నా మనుజవల్లభుపై దివిజులు విరులువాన గురిపించిరి. అంత రాజు "ఓచిన్నవాఁడా లెమ్ము" అనెడి యమృతవాక్యము నాలించి లేచెను. నందినీధేనువు తల్లివలెఁ జెంగటనిల్చి క్షీరముల స్రవింపఁ జేయుచుండెను. హార్యక్షమదృశ్యమయ్యెను. ధేనువు "బిడ్డా! నీభక్తిశ్రద్ధలఁ బరీక్షింప నేనీమాయఁ గల్పించితి. నీవు సత్పురుషుఁడవు. శిష్టవర్తనుఁడగు వసిష్ఠు ప్రభావంబుచే నన్నా జముఁడుగూడ డాయనోడు. అట్టియెడ నీయల్పమృగంబులొక లెక్కయా. నీ గురుభక్తికి నాశ్రితవత్సలత్వమునకును గడుముదం బొందవె. ఏదైన వరంబొండు వేఁడుము.

నేను కేవల దుగ్ధంబుల నొసఁగు గోవునుమాత్రమే కాదు. నేను సంతుష్టురాలనగుచో వేల్పులవలె నిఖిలాభీష్టంబుల ననుగ్రహింపఁగలనని నుడివె. అప్పుడు కోట్లకొలది యాచకుల సంతృప్తిఁబరచిన యా వితరణఖని, నిజబాహుబల సమగ్రతనెల్ల వైరివీరుల నురుమాడిన యాశూరశిఖామణి, కడు దీనునివలెఁ జేతులజోడించి "తల్లీ నాకు సుదక్షిణాదేవియం దుఁ బ్రఖ్యాత యశస్కుఁడగు బుత్రుఁదయసేయుమని ప్రార్థించెను. అంతలకు నందినీ ధేనువట్లయగుగాక యని యనుగ్రహించి తన క్షీరంబుల నొక దొన్నెలో నిడికొని త్రావుమనెను. అతఁడు వత్సంబునకును హోమాదిక్రియలకును నుపయోగింపగా మిగిలినవానిలో నాఱవభాగము గురునానతిఁగొ్రల నిచ్చగింతునని న్యాయంబుగాఁదెల్పె. ధేను వత్యంతసంతుష్టాంతరంగయై నిరాయాసంబుగా నృపాలానుగమ్యమానయై మున్యాశ్రమంబున కేతెంచెను. పుడమిఱేఁడమితహర్షంబుతో గోవరప్రదానమును దొలుత గురునకు నటుపై నిల్లాలికిఁ దెలిపి వత్సమునకును హోమాదిక్రియలకును వినియోగింపఁగాఁ దక్కినవానిలో షష్టాంశము ముని యనుమతిఁ గ్రోలె.

మరునాఁడుదయము గోసేవనమును భోజనమును ముగించి ప్రయాణమగు డామునిదంపతు లారాచదంపతుల నాశీర్వదించి కొంతమేర సాగించి వెనుక మరలిరి. జనవిభుఁ

డు సతీసమేతంబుగ నగరంబుఁ బ్రవేశింపఁ జిరకాల విశ్లేష భరపీడితులయిన పౌరులెల్ల రనిమేషులట్లు బహుకాలమా పుణ్యదంపతుల తెప్పవాల్పక చూచుచుండిరి. ప్రభువరేణ్యుఁ డెల్లప్రజల క్షేమమరసి మగిడి ప్రజాసమ్మతముగ రాజ్యపాలనమునకుఁ గడంగె. కొంతకాలమున కాధరణీకాంతు కాంత గర్భంబుదాల్చి రత్ననిధి గర్భంబునఁదాల్చిన వసుంధరవోలె నాతఁడు తలచి సంతసించెను. ఒక శుభదినంబునఁ, బంచగ్రహము లస్తంగతులుగాక పరమోచ్ఛస్థితినుండఁ బ్రాచీదిశాంగనా గర్భంబున భానుమంతుం డుదయించు చందంబున సుదక్షిణాదేవి సుపుత్రునిం గనె.

ఈ కుమారోదయ సంతోషవార్త విన్పించిన యంతఃపురపరిచారికల కవనిధవుఁ డనేకభూషణాంబరములఁ గానుకగా నొసఁగె. కమనీయవక్త్రరాకాసుధాకరుఁగాంచు క్షీరసాగరుమాడ్కి మారసదృశాకారుండగు రాకుమారుఁ గాంచి దిలీపుఁ డుప్పొంగుచుండె. మునీంద్రుఁడు రాపట్టికి వేదవిహితమైన జాతకర్మాది శుభకార్యంబుల శాస్త్రోక్తంబుగా నడపించె. శ్రోత్రానందకరములై మంగళవాద్యాది నృత్యగీతంబులును, విప్రాశీర్వచనంబులును వినువీధి నంటె. జనకుఁడు కుమారునకు శాస్త్రజ్ఞానమును, శత్రుజయమునుగల్గునని తెలిసి తదర్థసూచకంబుగ రఘువని నామకరణంబు చేసె. మనోజ్ఞములగు శరీరాంగకములతో నబ్బాలుఁడు

సూర్యకిరణములచే వృద్ధినొందు శుక్లపక్షసుధాంశురీతిఁ దలి దండ్రుల దృఢసంకల్పముచేతను వసిష్ఠు నాశీర్వాచన మహి మచేతను దినదినప్రవర్ధమానుఁడగుచుండె. తొలుదొల్త నా బాలుఁడు దాదిచేఁ గరపఁబడిన జిలిబిలిపలుకులు వలుకుట యు, వ్రేళ్లుపట్టుకొని నడచుటయు లోనగు విషయముల నేర్చెను. అటుపిమ్మటఁ జూడాదికర్మ లాచరింపఁబడి చలించు చుండిన జనపములతో సమవయస్కులగు మంత్రికుమారు లతోఁ గొలదికాలములో విద్య నభ్యసించె. ఉపనయనానంతర ముపాధ్యాయులకడ నధికభక్తి శుశ్రూషనొనరించి చతుస్స ముద్రములఁబోలు చతుర్విద్యల నచిరకాలములో నలవడఁ జేసికొనియె. సహజపరాక్రమోపేతుఁడైన జనకునొద్ద సమంత్రకములగు నాగ్నేయాద్యస్త్రవిద్యలనారితేరె. అటు పైఁ గొన్నివత్సరములకు రాజు యుక్తవయస్కుఁడగు సుతు నకుఁ బాణిగ్రహణము గావించె. అంతఁ గొంతకాలమున కా తేఁడు బహుకాల రాజ్యపాలనాభార వివర్జితుఁడై సుఖం బుండఁగోరి పుత్రు యువరాజ్య పట్టాభిషిక్తు నొనర్చె.

దిలీపుఁడు రాజపుత్రులే పరివారముగాఁగల రఘువు నశ్వమేధ క్రతూత్సర్జితములైన హయములకు సంరక్షకుని గ నియోగించి తొంబదితొమ్మిది క్రతువు లొనరించెను. తదుపరి నాతఁడొనరించు నూఱవ యజ్ఞమునకు విఘ్న మా పాదింప నిందుఁడు మఖతురంగంబు నపహరించి యదృశ్యుం

డయ్యె. సపరివార సమేతుండగు రఘువున కశ్వవృత్తాంత మావంతయుఁ దెలియక విచారమగ్నుఁడై యుండ నచ్చోటికి నందినీధేను వరుదెంచె. అద్దాని ప్రభావంబుచే నాతని కదృశ్య వస్తువులుగూడ నద్భుతంబుగా లోచన గోచరముల య్యె. ఆఖండలుం డశ్వము నరదంబునకుఁ గట్టించికొనిపోవుట కాన్పించె. అంత రఘువు దేవేంద్రా! యాగభాగంబుల నాహరించు దేవతలలో నగ్రగణ్యుఁడవే. ఇట్టి నీవే నాజనకు జన్నంబున కడ్డాచరింపనేల తలకొనియెదవు. ఈయశ్వమేధంబునకు ముఖ్యసాధనంబైన దీని నింక విడువుమని సవినయంబుగ వేఁడుకొనె, అపుడా నిలింపపతి "కుమారా! నీవాడినది నిక్కువము. కాని యొకశ్రీమంతు లెవరేనిఁ దమకీర్తిధన మొరు లపహరించుచుండఁ జూచి యూరకుండఁగలరా. మీతండ్రి శతమఖుం డనెడు నా ప్రఖ్యాతి సమూలంబుగా నిర్మూలనం బొనరింప నీయజ్ఞము మొదలిడె. విష్ణువే పురుషోత్తముఁడనియుఁ ద్ర్యంబకుఁడే మహేశ్వరుఁడనియు శతక్రతుఁడే నేననియుఁ జెప్పుదురు. ఈ నామంబులు గ్రమంబుగా మా ముగ్వురికే కాక యొరులకుఁ జెల్లవు. కావుననే నీతండ్రి నాఁటి యజ్ఞపశువు నపహరించినాఁడ. ఇందులకు నన్నీవు ప్రతిఘటింపఁ బూనుకొనకుము. ఏలనన(ఁ)వొల్లి సగర కుమారు లరువదివేవురు యాగాశ్వమునకై కపిలు నలిగించి నాశన మొందినట్లు ఘటిల్లునని మందలించె. రఘువు దరహాసితాన

నుండై "నీవు తురంగమును విడుచుట లేదని త్రికరణశుద్ధిగా నిశ్చయించుకొంటివేనిఁ దొలుత నన్నోర్చుననిర్జింపక నీయభిమతంబు నెఱవేఱఁజాలదు" అని నుడివె.

అంత రాచూలి శూలిపోలె ధనుర్బాణంబులఁ గేలఁ బూని సంస్థంభనరూపక శరమేయ నింద్రునితోఁబాటు చతురంగబలంబుల సంచారమును క్షణమాత్రమున స్తంభితంబయ్యె. ఇంద్రుఁడు కసలి భీకరరక్షోరుధిరపానోత్సుకంబగు మహేంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగింప నది రాకుమారు హృదయంబు వగిల్చి నూత్నోష్ణరుధిరపానం బించుక చేసె. అంత రఘువింద్రుని టెక్కెమును బడఁగొట్టె. ఇట్లు వారలిరువురు పరస్పర జయాభిలాషచే నొండొరులపై నాగాస్త్రంబులును, గారుడాస్త్రంబులును బ్రయోగించుకొనుచుండ నయ్యెడ నుభయసైన్యంబులకును ఘోరయుద్ధంబయ్యె. అంత పాకశాసనుఁడు రాపట్టిపై వజ్రాయుధంబు వేయ నవ్వీరుఁడు సైన్యబులు కలవిలఁ బడ నేల కొఱిగి నిమిషకాలములో నత్యాశ్చర్యంబుగా మరల లేచెను. సైనికు లానందంబున జయధ్వానంబులఁ జేసిరి. అంత నాయుధవ్యాపారమున కజేయుఁడైన రఘువు నవలోకించి యింద్రుఁడు "బిడ్డా! నా కులిశంబు నోరువ నీకుంగాక యొరుల కసాధ్యంబు. నీయందు నాకు మిగులఁ బ్రీతివొడమె. ఈ సవనఘోటకము దక్క మఱిదేనినైనఁ గోరుకొనుము. అనవుడు స్వామీ! ఈమఖాశ్వము

నేఁడయిఁగూడదని తోఁచినయెడల నా జనకునకుఁ గ్రతుఫలం
బు సంపూర్ణంబుగా నిమ్ము. వెండియు నీ యుదంతంబు నీ చా
రులచే నా జనకున కెఱుక బరవుము" అని కోరెను. సంక్రం
దనుం డట్ల యగుఁగాక యని వెడలిపోయె. రఘువు వాజిని
గోల్పోవుటచే విజయమును బాటింపక నిరుత్సాహంబుతో
నగరి కేతెంచె. శచీవిభుం డట్లు భూవిభునకుఁ బరిచారికలచే
సమాచారమంపించె. ఈప్సితార్థసిద్ధుఁడగు దిలీపుఁడు కుమా
రుని మేను నిమిరి యెంతయుఁగొనియాడి శ్వేతఛత్రిమొసఁగి
తాను సర్వసంగ పరిత్యాగియై వనముల కేగి యటఁ గొంత
కాలంబునకు దేవతఁ బొందె.

మాంధాతృఁడు.

సీ॥ జననమాదిగఁ బాకశాసను కరమునఁ
బ్రభవించు నేయును బాలుఁద్రావి
ద్వాదశదినము లాతఁడు గారవింపగ
వర్ధిల్లి పండ్రెండు వత్సరముల
ప్రాయమ్మై రాజ్యసంప్రాప్తికి నేతెంచి
యర్కుని యుదయంబు నస్తమయము
నగుపట్ల పొలిమేరలయిన మహాక్షేత్ర
మంతయు నొక్కఁడ యనుభవించె
ఆ॥ వె॥ నన్నపర్వతముల నాజ్యనదుల విప్ర
భోజనములొనర్చి రాజసూయ
ములును నశ్వమేధములు జేసె మాంధాతృ
డితఁడు. ....

యువనాశ్వుండను మేదినీకాంతుం డతుల యశో
విశాలుండై సమస్త భూమండలంబు నేకాతపవారణంబుగ
రహిమించి రాజ్య మేలుచుండెను. అతఁడు బలపరాక్రమో
పార్జిత విజయలక్ష్మీశ్రయుతుఁడు. మత్తవైరిశుండాలకుంభవిద
ళనోగ్రసింహుండు. అమాత్యులన్ననో పరరాజ్యగ్రహణ

క్రియావిశేష నైపుణీశేముషులు. సైన్యంబులన్ననో భయం
కరారివాహినీ నిర్మూలన దక్షంబులు. అశ్వంబులా పవమా
నవేగ తిరస్కృత జవసత్వసంపన్నంబులు. ఏనుంగులన్ననో
నీలనీరదోపమంబులు. రథంబులు శత్రుమనోరథవిరథంబులు.
ఇట్టి చతురంగ బలాన్వితుండగు నృపుం డన్వర్థాభిధేయం
బగు నయోధ్యాపురంబు తనకు రాజధానిం జేసికొని యుడు
గణంబుల పగిది విరాజిలు రత్నరాసులం గల్గి కాంచనసౌ
ధగాడంబుల వాసము చేయుచుండెను. అంకలి రథ్యంబులు
సర్వజన నిరంతర సంచారానుకూలంబులై సంతతరాజభట
సంరక్షితంబై హాటామువద్రివంబులకు లోనుగాకుండును. నిరం
తర పరమేశ్వరపాదారవింద భజనానందుండై సకలాభీష్టంబు
లందు నా రాజపుంగవుం డొకనాఁ డేలకో విచారసూచిత
వదనారవిందుండై కనుపట్టుచుండెను. ఆ భూకాంతుని వంత
కావంతయుఁ గారణంబు కన్పట్టను. అయిన నొక్క విచా
రంబు హృదయశల్యమై వేధింపుచుండనోపు. పాప మాతఁ
డు "మద్రాజ్యలక్ష్మీకర సరోజాత మెవని కొసంగి విరమిం
తును. అది కారణంబుగ నయోధ్యా చక్రవర్తిననియైనఁ దలం
పక నియమవ్రతులైన యతులు మద్గృహాంగణము సమీ
పింప నొల్లరుగద, నా మనస్సంతాపశల్యం బూడఁబెఱికి
పుత్రభిక్షు నొసంగి నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేయువా రెవ్వరును
లేరాయని యనుదినంబు సంతాపించుచుండెను.

అంత నొక్కనాఁడు నిందుకొలువున్న మహర్షిపుంగవుల కడకు రాజేంద్రుఁడేతేర నాతని యాగమన కారణం బెఱింగి ధర్మపరిపాలనాసక్తుఁడగు రాజట్లు సంతాపించుట లోకంబునకుఁ బీడనంబని యెంచి వాని కిట్లు బోధించిరి. "రాజా! నీవిప్పట్టున నైంద్రియాగం బొనర్చిన వంశవర్ధనుండగు సుపుత్రుని బడయు నీకు వలయు సహాయంబెల్ల మే మొనర్తు" మని వచించిరి. అంత మేదినీకాంతుఁడు సంతోషతరంగితాంతరంగుఁడై సత్వరము క్రతువొనరింతునని నిజపురంబున కేతెంచి నదీతటంబున విశాలయజ్ఞశాలాజాలంబులు నిర్మించి వలయు సంభారంబులెల్ల సమకూర్చె. తత్క్రతూప యుక్తంబులగు హోమకుండాదులఁ దీర్చించి యూపస్తంభంబులు వలయు వివిధ వేదికల నమర్చియుంచె. వివిధ దేశంబులనుండి సామంతరాజు లెల్లరును తదితర వర్ణంబులవారును యాగంబునుఁ జూడ నపరిమితోత్సాహంబుతో నరుదెంచుచుండిరి. ఆ ప్రదేశమంతయు నేమూలఁ జూచిన నిండుపైచిన రాలకుండ జనసమూహములతోఁ గిక్కిరిసి యుండెను.

ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాలంబున నృపుఁడు మంగళస్నానమాచరించి యుదికిన మడుగుదోవతుల ధరించి యజ్ఞనిర్వాహకులగు నధ్వర్యులు, ఋత్విక్కులు నుభయపార్శ్వంబుల నడచిరాగ మంగళతూర్యారవంబులును, విప్రాశీర్వాదంబు

బున బునుముట్ట నిర్జరపరివేష్టితుండగు శతమఖు చందంబున
గ్రతువాటికఁ జొచ్చి శుభలగ్నంబున యాగ మారంభించె.
ఆ భూపాలుఁ డతిశయ భక్తిశ్రద్ధాళుఁడై యింద్రప్రీత్యర్థ
మా యజ్ఞంబు విధ్యుక్తంబుగా నాచరింపఁ బ్రీతుండైన యిం
ద్రుని బంపున యజ్ఞేశ్వరుం డనుగ్రహించి విమలసలిల హే
మపాత్రి వాని కిడి యంతర్హితుం డయ్యె. అంత నా భృగు
మహర్షి పుత్రప్రాప్తికై పట్టమహిషి కీ పవిత్రోదకంబుల
నీయనుద్దేశించి యవ్వారి ఘటం బతి భద్రంబుగా నొక
నిగూఢస్థలంబున గుప్తపఱచియుంచెను. పాప మా ఱేని కా
రేయి మిక్కుటంబగు దప్పి దోఁచెను. అట్లగుట నాతఁడు
నీరంబులకై వెదకి కానక నిమంత్రజలంబులని యెఱిఁగియు
ననివార్య దాహపీడితుండగుట వానిం గడుపారఁ గ్రోలె.
అంత నాయధ్వర్యు లీయుదంత మంతరదృష్టి నెఱిఁగి “అయ్యె
యో! ఎంతటి కీడుమూడె. ఈ పవిత్రాంబువుల దేవేరికీయఁ
దలంచి భద్రపఱుప మందభాగ్యుండగు రా జానీరంబులఁ
ద్రావె. ఇద్దాన నెట్టి యాపద వాటిల్లునో కదా! దైవ నిర్ణ
యంబు దప్పింప నేరితరము” అని నివ్వెఱఁ జెందియుండిరి.
వారట్లు విచారించుచుండఁ గొంతతడవున కా రాజు గర్భంబు
వగిలి చక్రవర్తి లక్షణయుతుండగు బాలుఁ డుద్భవిల్లిన
య్యద్భుతంబున కాతఁడు మూర్ఛిల్లె. అత్తఱిఁ దల్లి లేనికతం
న నాకటిపెల్లున శిశు వేడ్చుచుండ సంక్రందనుండు వత్స

రంబ జనుదెంచి క్షుద్బాధా నివారణార్థ మా బాలునినోటఁ
దన దేశి నునిచి "బిడ్డా!-మాం-నన్ను-ధా-త్రావుము అని
పలికిన నాతఁ డాదేశిని నోటఁ గుడిచికొనెను. ఇంద్రుఁ
డంత వానికి మాంధాత యని నామకరణంబు సేసె. అంత
నా బిడ్డఁడు నానాఁటి కభివృద్ధిఁ జెందుచుండె. ఆహా! భగ
వంతుని మహిమ లత్యద్భుతములుగదా! పరమేశ్వరు కరుణా
కటాక్ష మీషణ్మాత్రము ప్రసరించిన యపారపారావారం
బైన మహోదధి మోకాలిబంటియగు. భీకరాగ్ని జ్వాలా
మాలికలు చందన సదృశంబులగు. కావుననే యువనాశ్వుం
డు దైవరక్షితుండగుట నుదరంబు వ్రచ్చియు మరణింపక
సుతలాభ సౌఖ్య మనుభవించుచుండె.

ఆ బాలుం డీశ్వర వరప్రసాదుండగుట బాల్యంబు
ననే సకల కళాకోవిదుండై రాజ్యతంత్రంబు లెఱింగి యావ
నం బంకురింప జనకు సింహాసనం బధిష్ఠించె. తదుపరిఁ గొంత
కాలంబున కా యువనాశ్వుండు సంసారంబు రోసి నిర్జనాట
వికిఁ జని యధికభక్తి ననంతుఁగూర్చి తపంబాచరించి నశ్వర
దేహంబు విడిచె. యౌవనాశ్వుండు పరాక్రమవిశేషంబున
నల్లదీవుల కేలికలై ముష్కరులగు రక్కసుల నుక్కడించి
తన్నాయకుండగు దశగ్రీవు నాలంబున నోడించి నిష్కంట
కంబుగ నిలఁ బాలించుచు సకల ధర్మస్వరూపుఁడును యజ్ఞే
శ్వరుఁడునునగు పురుషోత్తముఁ గూర్చి యత్యంతభక్తి ననేక

యజ్ఞంబుల నొనర్చి విప్రుల నిష్టమృష్టాన్నంబుల సంతుష్టులం జేసె. అతని నిర్వక్రవిక్రమపాటవంబును, ననుపమాన దైవభక్తియు దానరేఖావిలాసంబును హిమభాను కిరణము లెందనుక బ్రాకనందనుక వ్యాపింప నాయా దేశంబుల జను లాతని మహిమాతిశయము వేనోళ్ల వినుతింపుచుండిరి.

శశిబింనుం డను ఖ్యాతలేందున కు బిందుమతి యను పుత్రికారత్నంబుగలదు. ఆమె జగదేకమోహన మోహనా కారంబును, సకల కళాప్రౌఢిమయును, శస్త్రవిద్యాకౌశల మును, గురుదైవభక్తియునను ననలంకృత భూషణావళిచే విరాజిల్లుచుండెను. ఈ కన్యామణి జనకుం డా మహీపాలు సుగుణగణంబు లెఱింగినవాఁడౌటఁ దన కూతునిచ్చి కళ్యా ణం బొనరింప నా యుత్తమ దంపతులకుఁ గొలఁది వత్సరము లలో బురుకుత్సాంబరీషముచికుందు లను ముగ్గు రాత్మజు లును నేబదుగురు పుత్రికామణులును గలిగిరి.

ఒకనాఁ డా రాజమౌళి యమునానదీ తోయంబులఁ గ్రుంకులిడఁబోవ సౌభరియను వృద్ధతాపసి చనుదెంచి "వర నాథా! ఈ నదీజలంబుల నొక్కనాఁడు భార్యాపుత్రులం గూడి యానందించు నొక మీనరాజుం గాంచినంత నాకును దుర్వారంబైన సంసారకాంక్ష మదిఁ బొడమె. అట్లగుట నే నింకను స్త్రీవాంఛా విముక్తుండఁ గాఁజాలనైతి. కావున సౌం దర్యవతులగు నీ కుమార్తెలయందుం దొకరిని నాకిచ్చి మదభీష్ట

తం బొడగూర్పుమని యడిగె. అతఁ డెదురాడ నోడి యిక్క
న్యారత్నంబుల నీ వలచిన కన్యను జేకొనుఁడనె. అనవుడు
మునినాథుండు "కన్యామణులు, విద్యావయోరూపవిత్తంబు
ల నీడగువారి వరియింతురే కాని యొడల జిగిబిగియులేని నా
వంటి బడుగునై పసి నెట్లు వలతురు." అని వక్కాణించి మౌని
సత్తముఁడు నిజతపోమహాత్త్వంబున సర్వాభరణాలంకృత షో
డశవర్షప్రాయంపు సుందరుఁడై భూపాలు మ్రోల నిలిచిన నతం
డాశ్చర్యచకితుండై వేత్రహస్తులతో నిమ్మునీంద్రు నంతఃపు
రంబునకుఁ గొనిపొండన వారటులఁదోడ్కొ పోయి రాకన్నె
లకుం జూపిరి.

ఆ యువతీరత్నము లీ కోమలాంగ వినిర్జిత నవమన్మ
థుఁగాంచి, ఇతఁడు వసంతుఁడో, జయంతుఁడో, కంతుఁడో,
యనంతుఁడో? మన పూర్వపుణ్యంబున లభించెనని తలంచి
వారలందరాతనినే వరించిరి. జనవిభుండు వారల యభిమ
తంబు లెఱింగి సాలంకృత కన్యాదానంబులఁ జేసి మహావైభ
వంబుతో వివాహోత్సవంబు నడిపె.

తదనంతర మా సౌభరి రాజకన్యకల నందఱఁ జేకొని
నిజతపఃప్రభావంబున నిర్మితంబులైన కనకమణిమయ సౌధో
పరిభాగంబులం దొకప్పుడును, మహానీయ పర్యంకపీఠలీలా
శైలబిలంబులం దొక్కతఱిని, సారసచక్రవాకాది జలచర
నికాయ నివాసంబైన జలాశయంబులం దొక్కవేళను, శుక

శారికామయూరమధుకరనినాద ప్రతిబింబితంబైన రమణీయారామములం దొక్క సమయమునను లీలావినోదంబులం బ్రొద్దుపుచ్చుచు, సకల సౌఖ్యపరంపరల కాలవాలుండై లీలతో ననుభవించుచుండె. అంత నా మునిపుంగవు మనోరథం బీడేరెనో యన వారికి విశ్రుతకీర్తులగు తనయు లనేకు లుద్భవిల్లిరి.

పిమ్మట మాంధాతృఁడు రాజ్యభారంబుఁ బురుకుత్సు భుజాపీఠి నునిచి భార్యయుం దాను వానప్రస్థంబునఁ గాలంబుఁ గడుప నరణ్యంబునకుఁ జని యటఁ బెక్కేండ్లు తపం బొనర్చి పరాత్పరు దర్శించి ప్రియాన్వితంబుగ నుత్తమలోకంబున కరిగె.

య యా తి.

మ॥ చతురంబోధిపరీత భూవలయమున్ సద్వీపసారణ్యస
క్షితిభృత్కంబగుదాని భూరిభుజశక్తిం జేసి పాలించుచున్
గ్రతువుల్ నూఱొనరించికీర్తి వెలయంగాదిక్కులక్షానిర్జితా
హితుఁడై యా నహుషాత్మజుం డడరె దేవేంద్ర ప్రభా
[వంబునన్

త్రోల్లి శతాశ్వమేధంబులు సంప్రీతిం గావించి శతమఖుం డను బ్రఖ్యాతివడసి దేవేంద్రపదవి నధిష్ఠించి మహోన్నత తేజంబున ముల్లోకంబుల నిరంకుశంబుగఁ బాలించిన నహుషుని పుత్రుఁడే యయాతి. ఇతఁడు సర్వధరామండలంబునకుఁ దానప్రభుఁడై ధర్మం బొకింతయుఁ గొఱఁతవడనీక పాలించుచుండెను. మేఘుఁడు సస్యానుకూలంబుగ వర్షింపఁ జొచ్చెను. ఇలాతలంబు సారవంతమై బహువిధ పుష్పఫల భరితంబులగు వివిధవృక్షజాతంబులతోడను, ధనధాన్యవస్తు నిచయంబులతోడను జూపఱ కనుపండువు సేయుచుండె. ఆ నృపాలపుంగవుం డసికుంతకార్ముకాద్యాయుధ పరిశ్రముఁడును, గజతురగారోహణ కౌతూహలాయత్తచిత్తుఁడును గుమారశక్తియుతుఁడును, నివృత్తవిరోధిసమాజుఁడునై, యభిమత కార్యకరణంబున బాంధవులకును, ననుకూలత్వంబున సుహృజ్జనులకును, బరిశ్రమ జ్ఞానంబున విద్వాంసులకును, గారుణ్యంబున ననాథులకును సంతసంబు నింపుచు రాజ్యం బేలుచుండె.

ఒకదినంబున రజనీచరాధినాథుండైన వృషపర్వుననుంగు కూతురు శర్మిష్ఠ దన నెచ్చెలి దేవయానితోఁగూడి సమానపరిచారికా నివహంబుతో నొక శృంగారాభిరామం బగు నారామంబుఁజొచ్చి యందలి సుగంధకుసుమఫలభరిత మందర తరుబృందంబుల నీక్షించుచుఁ గీరశారికాదుల య

స్పష్టమధురమంజు లాలాపంబు లాలించుచుఁ బోవంబోవ

చ॥ జలజముఖుల్గనుంగొని రజస్రివికస్వరపుండరీక కు
ట్మల వివరాంతరస్థలదమందమరంద పరాగమండలో
పలఘనసాంద్రి చంద్రికిత పాండురితాంబుతరంగ ఖేలనా
హాలహాలికావిలోల కలహంసము చారుసరోవతంసమున్

అంత వార లత్యంతానందంబున జలక్రీడాసక్తచిత్తు లై జలాశయంబునందు డిగిరి. అందు ముందు కొందఱు సుందరులు సొచ్చి యందలి జలంబు పదప్రమాణంబు, మోఁకాలిబంటి, కటిద్వయసమంబు, కుత్తుకమాత్రింబు” అని పల్కుచుఁ దోడివారలఁ బిల్చి కొంచు కరంబున నీరెగయఁ జిమ్ముచు, నెదుర్కొను తరంగంబుల కుల్కుచు, సారసమరాళంబులఁ జోపుచుఁ దమ్మిల కమ్మదనంబునకు మూఁగి ఝుమ్మను తేంట్లకు వెఱచుచు సరససంభాషణంబుల నెఱపు కొంచు, నంజలి పుటంబుల నీరువట్టి యొండొరుల పైఁ జల్లుకొనుచుఁ జల్లునెపలఁదడబడఁదాటుచు, దాఁటిచననీక నిలువరించుచు, నిలుపరించి వినోదించుచుఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు తద్దయు నోలలాడిరి.

అత్తఱి నామార్గంబునఁ బల్లవారుణ జటాజూటంబునఁ బరమ పావనియగు నాకాశ గంగయు నమృతాంశురేఖ యుఁ జెలంగ గళంబున సముజ్జ్వభూషణ మన దుర్ధర హాలాహాలంబు మెఱయఁ గటితటంబున గజచర్మాంబరంబు వింత

మురువునూవ దేహంబున భసితాంగరాగ విభ్రమంబు విద్యు త్ప్రభలనీన, త్రిశూలపాణియగుశూలి కొండచూలితోఁ జనుచుండఁ గాంచి తత్తరంబున నా బిత్తరులు జలాశయం బు వెలువడి కలవిలపాటుతోఁగట్టున విడిచిన తమ యుదువుల ధరింపఁ జొచ్చిరి. శర్మిష్ఠ యా సంరంభమునఁ బ్రమాద వశంబున దేవయాని మువ్వలువ మేనఁదాల్చుట తటస్థించె. అదిగని దైత్యరాడ్గురు పుత్రియగు దేవయాని రోషచకితయై శర్మిష్ఠపై రూక్షేక్షణంబులఁ బ్రసరింపఁజేసి "గోపాచరాధిపు నయానను గర్వంబున జాతినీతులఁ దలంపక జంకుగొంకులవీడి నా వసనంబు నెటుల ధరించితివి. భృగువంశ మతిపవిత్రంబని యెఱుఁగవే. అందు సుప్రసిద్ధచరిత్రుండైనశుక్ర తనూజాత నగు నా పటంబు నీ వెటులఁ గట్ట సాహసించితివి. శ్వానం బు పసిండి గొలుసులచేఁ బలువిధంబులఁ గై సేయఁబడినను హవిర్భాగంబులఁ గొనదర్హముగానట్లు మహామహిమాన్వి తల పుట్టంబుల క్షుద్రకాంతల కెట్ల కట్ట సమకట్టునగు" నని యాడుసింగంబు మాడ్కి గర్జింపు డా దానవరాజ సుత తాలిమి దూలియు సహజసరళస్వభావ యగుటచే మారువలుక నోడి నిజావాసంబున కరిగె. అప్పుడాపె చెలి కత్తె మోర్తు నాసాపుటంబుల వేడినిట్టూర్పులు సెలంగ నక్షులగ్నికణంబులురల" కూలికివచ్చి పాలికి మాటలాడెనను చందంబునఁ గుక్షింభరుఁడై వచ్చిన నీ తండ్రికి గ్రాసవాసం

ఖులఁ గల్పించి పోషించుచున్నందుల కా విశ్వాసంబుఁ దెగడి రాట్పుత్రికకంటె నధికురాలనని ప్రేలుచుంటివా? యని కించుఁదనంబు దోఁపఁబల్కి నెచ్చెలులతో "ఈ నీమరాలి కాలుసేతు లంటఁగట్టి యల్లదే యా పాడునూతఁ గూలఁద్రోయుఁడి"న వా రదయులై శుక్రాత్మజ కరచరణంబుల బంధించి యంధకార బంధురంబైన యా యగాధ కూపంబునఁ బడఁద్రోసి చనిరి.

అంత నా దేవయాని దిక్కులేని పక్కివలె స్వప్రాణ రక్షణోపాయంబుఁగానక వివిధగతుల విలపించుచుండ నంతఁ గొంత తడవున కవ్వనంబునకు మృగయావినోదార్థ మరిగి మరలివచ్చు యయాతి భూపాలుఁ డాయార్తనాద మాలించి యొక్కపర్వున డాయఁజని నూతనున్న యావనితం గాంచి చేయూఁతనిచ్చి

శా॥ సప్తాంభోనిధి మేఖలావృత మహాసర్వంసహా కన్యకా
ప్రాప్తోద్యద్వరదక్ష దక్షిణకర ప్రాలంబముం జేసి ప్రో
త్క్షిప్తంజేసె యయాతి గట్టుకొన పైచేలంబు మున్నిచ్చిప
ర్యాప్త స్వేదజలాంగి వారిసముదాయాలంకృతన్ భార్గ
[విన్॥

నాయి వెలువరించిన యా ప్రాణదాత వృత్తాంత మాతనివలన నామూలాగ్రముగఁ దెలిసికొని నిండుకుతుకంబును గృతజ్ఞతయుఁ దేటఁబడ నా రాజవదన "ఓ మేదినీరమ

ణా ! నీవు నాపాణిగ్రహణం బొనర్చు కతంబున మన్మనో
రమణుండ వైతివి. నా జన్మము సఫలమయ్యె. మున్నొకప్పు
డొక మునిపుంగవుండు మా యాశ్రమమునకు రా నా జన
కుండు శుక్రుఁడు వాని సపర్యలకై నన్ను నియోగించె. నే
నతిశయభక్తియుక్తి నమ్మహాత్మునకుఁ బుష్పఫలంబులఁదెచ్చి
యిచ్చుచుఁ బరిచర్యల సలుపుచుండ నాతం డమిత ప్రీతి
ననుఁ జేరం జీరి "బిడ్డా ! దేవయానీ! నీవు మహారాణి వగు
దువుసుమా" యని జ్యోతిషంబు సెప్పె. పెద్దల వాక్యము
రిత్తవోవునా? మదీయ పూర్వకృత పుణ్యావిశేషంబున భూభ
ర్తవైన నిన్ను భర్తగాఁ బడయఁ గల్గితి" నని చిఱునగవొల
యఁ బలికె. అంత నా భూకాంతుండు "ఓ కాంతా ! బ్రా
హ్మణులు క్షత్రియకన్యల నుద్వాహం బయ్యెదరే, కాని
బాహుజు లెచటనైన బ్రాహ్మణకన్యలఁ బెండ్లియాడుదురే.
నీ పలుకులు ధర్మవిరుద్ధములుగ నున్నవి. వెండియు వర్ణా
శ్రమ ధర్మంబులఁ బాటింపవలసిన నే నిట్టి యకార్యా
కరణంబునకుఁ గడంగఁజాల"నన భార్గవి "రాజా! అంతియ
కాదు. తొల్లి త్రిదశాచార్య పుత్రుండగు కచుండు నా
జనకు ననుగ్రహంబు వడసి మృతసంజీవనీవిద్య నభ్యసింపు
చుండ నా మనం బాతనియందు నిమగ్నమయ్యె. అతండు
వావివరుసలఁ బాటించి గురుపుత్రినగుట నన్నొల్లమి నే వాని
పై నలిగి నీకీవిద్య విఫలంబగు గాతమని శపించితిని. అద్దాన

నతండును గుపితుండై నీకు విజాతిపురుషుండు భర్తయగు బొమ్మని ప్రతిశాపంబిచ్చె. ఆ కారణంబున బ్రాహ్మణుండు నాకు భర్తగాఁబోడు. నీవే నా మనఃప్రియుండవు. అని దైన్యంబు దోఁపఁ బలుక యా మహీపాలు స్వాంతం బా నెలంతపైఁ గుదురుకొనుట చూచి యుత్తమక్షత్రియులును ధీరోదాత్తులును నగు నీ భవ్య శశాంక వంశంబున జనించిన నాఁడెందఱో విప్రకన్యలపై కెన్నఁడును బోదే! ఈశ్వరాజ్ఞ మవిలంఘనీయము. కానిచో నిట్లెన్నడును జరుగనేరదు. అదియుంగాక యుత్తమపురుషులకుఁ దమ మనోభావమే భావ్యాభావ్య నిర్ణయ ప్రమాణమని తలంచి భార్గవిని భార్యగా నంగీకరించి తాను నిజరాజ్యంబున కరిగె.

తదనంతర మా దేవయాని దుస్సహాపరాభవదావానల దందహ్యమాన మానసమానసయయి జనకునకుఁ దన పరాభవంబు విన్నవించి కన్నీరు మున్నీరుఁ జేయుచు "సహస్రపరిచారికా సమేతంబుగ శర్మిష్ఠను నాకు దాసిగా జేయుటొండె. ప్రాణత్యాగ మొండె. వేరొంట నామనంబు పదిలపడదని పలుక శుక్రుం డదరిపడి కూఁతుతో దైత్యలోకనాయకుని గొలువుఁజొచ్చి సరోషభీషణుండయి "నీ తనూజ రాజ్య మదాంధత్వంబున నొడలు మఱచి నా ముద్దుకూతు నిర్నిమిత్తంబుగ నూతఁ ద్రోయించె. ఇంక నీ వీట నిమున

మైన నేనుండఁజాల” నని దుహితం దోడ్కొని తరల ను
ద్యుక్తుండైన దైత్యవల్లభుం డంతయుఁ దెలిసికొని యాతని
సాయంబున వైరి విజయం బాకాంక్షించుటం జేసి తెరువున
కడ్డంబు దగిలి పదంబులఁబడి “ఓ పరమగురూ! జ్ఞానహీన
డగు నా కూఁతు దోషంబు మన్నించి నన్ననుగ్రహింపు”
మని ప్రార్థింప నా భూసురుండు “రాజా! ఈ తప్పు సైరింపఁ
దగినదికాదు. ఐనను నీ కుమార్తె శర్మిష్ఠ సహస్రపరిచారికా
యుతంబుగ నాకూఁతుఁ గొలువఁ బంపెదేని నా కోపం బుప
శమిల్లు” ననె. అసురభర్త యంత కింకర్తవ్యతామూఢుఁడై
యొకింత తడ వూరకుండి పిదప వేవురు చెలులతో శర్మిష్ఠను
దేవయానిని సేవింపఁ బంప శర్మిష్ఠయు

మ॥ చలమింకేలని తన్ను తండ్రి పనుపన్ శర్మిష్ఠ సన్నిష్ఠతో
జలజాతాస్యలు సద్వయస్యలుసహస్రంబున్నజస్రంబు ద
న్మ్రోలఁగన్ దాసియుదాసియయ్యెవివిధామేయోగ్రకోపా [నలా
కలితగ్లానికి దేవయానికి మహాగర్వోద్యమ స్థానికిన్॥

అంతఁ గొన్నాళ్లకు దనుజగురుండు సితఖ్యాతియు సా
ధువినీతియునగు నయ్యయాతిమహారాజును రావించి తనూ
జాత నిచ్చి మహావిభవంబునఁ బాణిగ్రహణం బొనరించె.
ఆ ధరణీరమణుండు శర్మిష్ఠాది సహస్రపరిచారికా సమేత
యగు దేవయానితోఁ దన ప్రధానపురంబున కేగె. ఆ దంప

తుల కిర్వురకు యదు తుర్వసులను నిర్వురు కుమారు లుద యించిరి.

పిమ్మట నొకనాఁటిరేయి శర్మిష్ఠ యదనెఱింగి యా తని పాలికిఁ బోయి స్వవృత్తాంతంబు సాకల్యంబుగ విన్నించి తన్నుం జేకొనుమని వేఁడుకొనె. రాజు శర్మిష్ఠ నిర్దోషత్వం బును, సంప్రాప్తయౌవనంబును, దేవయానితోఁబాటు పరి చారికయుఁ దదర్థంబగుట గ్రహింపవచ్చునను ధర్మసూక్ష్మం బును గ్రహించి యామె మనోరథం బీడేర్చె. మనుజ వల్లభుం డట్లు దనుజరాజపుత్రింగూడి చరించుచుండఁ గాలక్రమంబున వారలకొక శుభదినంబున ద్రుహ్యాను పూరులను మువ్వురు పుత్రు లావిర్భవించిరి. దేవయాని పతి తన ధామంబునకుఁగొలదికాలంబునుండి రాక తమ్మల యింపఁ గారణం బేమొకో యని వితర్కించుచున్నతఱి యా దుం డరుదెంచి రహస్యంబు వెల్లడించె. అంత నామె హృద యంబునఁ గ్రోధాగ్ని ప్రజ్వరిల్ల నా యువతి పితృమందిరంబు న కేగి జనకుని పదంబులఁబడి దురపిల్ల నాతం డెల్ల విషయం బుల నంతరంగంబునఁ దెలిసికొని భయంకర శాపంబు నిడఁ దలంచుచుండె. యదువు వలన నీ సమాచారం బెఱింగిన వాఁడై యయాతి, శాపభయపీడితుండై యొక్కపర్వున నూ చపగిది వచ్చి "మామా! నా ప్రథమదోషము నున్నింపుము ఇంక నీ కూఁతుఁ బ్రీతిఁజూతు"నని ప్రార్థించె. అంత శుక్రుం

డు యయాతిం గాంచి "ఓయీ! నా యనుఁగు కూఁతు నొక్క
యూలఁ గూలఁద్రోసి దైత్యరాట్తనయతో నిరంతర సుఖం
బులఁ దేలుచుంటివిగా! కావున దురంతదుస్సహజరాభారం
బు నిన్నొందెడు మని శపియించె. అంత

కం॥ తల వడఁక దొడఁగె నింద్రియ
 ములగర్వమడంగె నంగములు వదలె వళీ
 పలితంబులయ్యె వగరును
 దలయేరును నుక్కసయును దలకొనుదెంచెన్"

ఇట్లు జరాక్రాంతుండైన భూకాంతుండు "అనఘా
నా యజ్ఞానకృత దోషంబు సైరింపవలయు. ఇంకను దేవ
యాని యందలి యనురాగంబు నను వీడలేదు. ఇప్పుడీవృద్ధ
త్వంబు దాల్పఁజాల. ననుఁగరుణించి శాపవిమోచనంబుఁ జే
యవలయునని మొఱవెట్ట దేవయాని మగని వికృతాకృతి
యుఁ దనయందలి వాంఛయును దలంచి సదయయై తన
భర్త చేసిన యపరాధంబు మన్నింపవలయునని నిజజనకునిఁ
బ్రార్థించె. మునియు సకరుణుండయి "ఓ యయాతీ! నీ
ముదిమి నీ కుమారులం దొక్కని కిచ్చి వాని జవ్వనంబు
గొని రాజ్యభోగంబుల ననుభవింపుము. ఐహికవాంఛల
నీ కెన్నండు విసుగుజనించు నాఁడు నీముదిమిగొని వాని తా
రుణ్యంబు వాని కిచ్చునది. ఎవ్వండు నీ వృద్ధాప్యంబు దా
ల్చు వాఁడ రాజ్యార్హుండును వంశవర్ధనుండును నగు" నని

తెల్పిన సంప్రమోదితచిత్తుఁడై దేవయానితోడం గూడి యయాతి స్వపురంబున కేతెంచి యగ్రసుతు యదుపుం గని శాపవృత్తాంతం బెఱుక పఱచి తన జరం గొని వాని తారుణ్యం బిమ్మనిన నాతండు

శా॥ శాంతాహేయము దుర్వికారము దురా కంపాలి వి
[శీర్ణంబు హృ
చ్చింతామూలము పీనసజ్వరముపరిస్వేద వ్రణాళంపన
శ్రాంతిస్ఫోటకయుక్తమీముదిమి వాంఛన్ దాల్చి నానా
[సుఖో
పాత్తంబైన వయోనిధానమిది యయ్యా ప్రాయమీ
[వచ్చునే"

అనియెను. అటుపిమ్మటఁ దుర్వాదుల కెత్తఁగింప వారును నగ్రజుతోఁబాటు నొడఁబడరైరి. తుట్టతుదకుఁ గడగొట్టువాఁడగు పూరునిఁ జూచి "నాయనా! జనకున కనుకూల ప్రవర్తకుఁడే పుత్రుఁడు. నీవు జనకు నానతి నెన్నండును జవదాటి యెఱుంగవు. నీ యన్నలతెన్నున నన్న వమానింపక నా జరాభారంబు గొని నీజవ్వనంపుఁ గలిమి నాకిమ్ము" అనినంతన గురుభక్తిగుణాధారుండగు పూరుండు వినయ వినమిత శిరస్కుండై నుదుట కేల్దోయిఁ గీలించి యంతమాత్రముఁ బనికి నన్నింతగాఁ బ్రార్థింపవలయునే.

"క॥ మునివృత్తి నత్యుపేటికి
జనపాలక సుగతిగోరు సత్పురుషులకున్
దనుగన్న తండ్రిసెప్పిన
పనిఁజేసిన సుగతి గొంగు పసిఁడియుగాదే"

ఇదె నా యౌవనంబు గైకొమ్ము. నీ వార్ధక్యము నా కిమ్మని కోరి వాని ముదిమి నమ్మోదంబునఁ గొని తన జవ్వనంబు తండ్రి కొసంగె.

తదనంతర మా యయాతి యనేక వత్సరము లవని నిష్కంటకంబుగఁ బాలింపుచు సుఖోపభోగంబులఁ దనివితీర ననుభవించి కృతాధ్వరశతుండై దిగంతవిశ్రాంత యశశ్చంద్రికల నెల్లెడల వ్యాపింపఁజేసె. కొన్నాళ్ళ కతఁడు రాజ్యవిముఖుండై, యెల్లసుఖంబులు హేయంబులని రోసి, సుగుణగణాలంకారుఁడైన పూరు జవ్వనంబు వాని కిచ్చి జరాభారంబు తాన దాల్చి సకలభూవలయంబునకుఁ గుమారుఁ బూరు నభిషిక్తుఁ గావించె. వెండియు నతఁడు యదుప్రభృతులఁ బ్రత్యంత భూములకు రాజులంజేసి వైరాగ్యంబు పెంపున నీశ్వరు నేకాంతభక్తిం గొల్చి జ్ఞానమార్గంబున ముక్తికాంతాకర గ్రహణంబు సేసె.

అంబరీషుఁడు.

శా॥ సప్తద్వీప విశాలభూభరము దోస్స్తంభంబునందుంచి సం
ప్రాప్తశ్రీయుతుఁడై మహావిభవ సంపచ్ఛాతురింగల్గి దు
ర్వ్యాప్తింజెందక వైష్ణవార్చనలమేరంగాలము న్బుచ్చుచున్
సుప్తింబొందకయొప్పె సద్గుణగరిష్ఠుం డంబరీషుం డిలన్"

కృతయుగంబునఁ బ్రతిష్ఠానపురమును బ్రధానముగఁ
జేసికొని యంబరీషుఁడను చక్రవర్తి సప్తద్వీపంబుల నేక
ఛత్రాధిపత్యంబుగ నిర్వక్రవిక్రమంబున రాజ్యపాలనం బొ
నరించుచుండె. అతఁడు సత్యవ్రతాచరణుండును, సర్వభూత
దయాపరుండును, సకలశాస్త్రార్థకోవిదుండును, సర్వశాత్రవ
కుల భయంకరుండును, గోబ్రాహ్మణదైవభక్తియుతుండును
దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణదక్షుండునునై యొప్పుచుండె. వెండి
యు నతండు భూభాగ్యంబు లస్థిరంబని తలపోసి హరిపదచిం
తాసక్తుండై సర్వజగంబును శ్రీహరిమయంబనియు నాతని
కంటె వేఱొండుదైవంబు లేఁడనియు నతనిఁ దెలిసి మనుటయే
జన్మకు సార్థకంబనియు, నాహారవిహారవ్యవహారంబుల నాత
ని నామస్మరణామృతపానముఁ జేయుచు నా సర్వేశ్వరు

నాత్మఁజూచుచు, సేవించుచు నఖిలంబు మఱచియు మఱువక సంసారమునఁ గర్దమమ్మృణాళవృత్తిఁ గడపుచుండె.

ఆపురుషవరేణ్యుఁడు మహామహిమాంచితులగు మహర్షులఁ జెంతనిడుకొని వారలయనుమతి సరస్వతీ తటంబున ననేకాధ్వరంబుల విష్ణుప్రీతికరంబుగ నాచరించి యద్వితీయ విష్ణుభక్తుండై చిరయశం బార్జించి వినుతికెక్కె. కతిపయ దివసంబుల కాతని కైహికభోగంబుల విరక్తి జనించె. ఇంత వఱకుఁ బ్రీతిజనకంబులై భార్యాపుత్త్రమిత్త్రబాంధవాళియు, ధనకనకవస్తువాహ సంపత్తియు నిపుడంతగా వానికి రుచింప వయ్యె. ఇప్పుడా రాచతపసి యేకాంతంబున విపులభక్తి మనఃపద్మంబుల హరిపదపద్మములఁ బూజించుచు సంసార పామరత్వంబు గ్రమక్రమంబుగ విడనాడుచుండె. ఎట్టి మధురపదార్థంబులనైన దినగఁ దినగఁ గాలగతి నరుచి పుట్టక మానదుకదా!

అంత నొకనాఁ డాతఁడు గృహంబువీడి యెటకేనిఁ జని యేకాంతంబున నీశు భజింప నాసపడమి తన భార్యకుం దెలుప నాపెయు భర్తృసేవాపరతంత్రయై నాథునితోఁ గూడి రా సమకట్టెను, నంత నా పుణ్యదంపతు లిరువురొక శుభదినంబున విప్రోత్తములరావించి శాస్త్రోక్తంబుగఁ బుత్త్రుఁడగు విరూపునకుఁ బట్టంబుఁ గట్టి "తండ్రీ! ప్రజలఁ గన్నబిడ్డల మాడ్కిఁ జూచుచు ధర్మంబు దప్పక ధరణి నేలు

మని బుద్ధులఁ గఱపి వానప్రస్థంబునఁ గాలంబు గడుపనెంచి యొక కాంతారంబు సొచ్చిరి. అచట వారొక పర్ణశాల నిర్మించుకొని మహామునులచే వేదవేదాంగ పురాణేతిహాస యుపనిషదర్థంబులవినుచు నొకనాఁడు "అనఘులారా! వ్రతం బులన్నిట నుత్తమోత్తమంబైన వ్రతం బెయ్యది సెలవిండ" న వారలా రాజర్షితో విష్ణుప్రీతికరంబును సర్వాభీష్టదాయ కంబును, బాపాటవీదవానలంబును నిఖిల జనానుష్ఠేయంబు నునైయలరారు ద్వాదశీవ్రతం బొంకు గలదని తెల్పిరి ఆ నృపసత్తముం డద్దాని నొక వత్సరం బతిశయభక్తి నాచ రించి వ్రతాంతంబగు కార్తికమాసాంతంబున త్రిరాత్రోప వాసంబు సలిపి కాళిందీజలంబులఁగృతస్నాతుఁడై మధువనం బున మహాభిషేకవిధానంబున నచ్యుతు నభిషేకించి యో గ్యంబులగు గంధాక్షతల నర్పించి సుగంధకుసుమంబులఁ బూజించి తదనంతరంబు జందెగట్టుల కనేకవేల సవత్సగో దానంబుల భూరిదక్షిణలతోడ నొసంగె. పిమ్మట నాపుడమి ఱేఁడు భూసురుల కిష్టాన్నంబుల నిడఁదలంచి ద్వాదశిదినం బున నద్భుత ప్రయత్నంబులఁ జేయించె. భూసురులెల్ల గాహారింప నాసీనులైయున్నతఱి సకల తాపసలోక భయం కరుఁడును, బ్రభాకరప్రతిమాన తేజోవిరాజితుఁడును, నిరం తర యోగాభ్యాస నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడును నగు దుర్వాసమునీం ద్రుఁ డట కేతెంచి "ఓ రాజా! నీ దాతృత్వము సకలాశాం

తంబులనిండి వెలుఁగొందుచుండె. నే నేకాదశి నుపవసించి యాఁకలిబాధ కోపలేక తల్లాడుచుంటి” నను తత్క్షణంబే, మహాత్మా! మహాప్రసాదము. భగవదాగమంబున నా జన్మంబు తరించె. నా తపంబు పండె. దయసేయుండ” ని యుచితాసనం బిడి యర్ఘ్యపాద్యాదులఁ బూజించె. అంత దూర్వాసుం “డిదె నే బోయి స్నానమాడి వచ్చెద” నని యచ్చోటు వాసె. జనవిభుండు “నేఁడుగదా సుదినము. నా యదృష్టవిశేషంబున నిమ్మహాత్ముఁ డిట కరుదెంచె” నని మనంబునఁ బొంగుచుండె. బ్రాహ్మణులు భోజనములఁ జేయక శాంతముతో నెంతసేపో వేచియుండిరి. కాని మునివచ్చు జాడయే కాన్పింపదు. రాజు తటాలున లేచి కటితటంబునకుఁ బటంబుఁ జుట్టి నిటలంబున కేల్గవ మొగిడ్చి “ధరణిసురలారా! మునిచంద్రుఁడు జలంబులఁగ్రుంకులిడఁజని యిందనుక రాఁడయ్యె. ద్వాదశిగడియలా దాఁటుచున్నవి. పారణసేసిన నా పాఱుఁడు కోపించి శపించు. అటులఁ జేయకుందునా వ్రతఫలంబు వమ్మగు. ముందు నూయి వెనుక గోయియనునటుల ద్వంద్వసంకటంబు దాపరించె. మీరు ధర్మాధర్మవిచక్షణ దక్షులరు. ఇప్పట్టునఁ గర్తవ్యం బెద్దియో యానతిండ”ని ప్రార్థించె. అంత వారలు సకలశాస్త్రంబులఁ బరిశోధించి “భూపవర్యా! వెఱ్ఱిబాపఁడు నీటిలో మునిఁగిరాక నిన్ను మోసగించె.

"ఆ॥ వె॥ అతిథివోయి రామి నధిప యీ ద్వాదశి
పారణంబు మాన పాడిగాదు
కుడువకుంటగాదు కుడుచుటయునుగాదు
సలిల భక్షణంబు సమ్మతంబు."

అట్లాన నీ వ్రతంబు చెడదు. వెండియు నతిథి తిరస్కారంబును గానేరదు" అన రాజేంద్రుం డిష్టకామ్యార్థసిద్ధికై జలపానంబు సేసె. విప్రులుగూడ సుఖపారణ సేయ మొదలిడిరి. జననాథుండు మాత్రము మునినాథుని రాక కెదురుచూచుచుండె. దూర్వాసుం డియ్యది మనంబున నెఱింగి సత్వరంబ చనుదెంచె. జనపతి "మహాత్మా! అనుగ్రహించి యశనంబు నాహారింపుఁడ"న క్రోధవిస్ఫారితాక్షు లగ్నికణంబులుమియ, భ్రుకుటీతటం బల్లాడ నాసాగ్రపుటంబు లదర నాకలి రెట్టించి కొట్టుమిట్టాడ "ఓరోరి నృపకులపాంసనా! తుచ్ఛమతీ! నా కాతిథ్య మిచ్చి నా కంటె ముందుగా భుజించి మావంటి మహర్షులఁ గొంచపఱతువుగా. ఓరీ! భాగవతాపరాధీ! నీ విట్లొనరింతువని నే నెన్నఁడును దలంచనైతి. చూచితిరా! వీని యైశ్వర్య మదాంధత్వము. వీఁడట విష్ణుభక్తుఁడట. మావంటి పెద్దల నవమానింతువుగా. నీకు గాలంబు సమీపించె. కానిచో నిట్టి యక్రమం బొనరించి నా యాగ్రహమునకు గుఱికావు నీ మనంబున నన్నెవనిగాఁ దలంచితివో, నేనే నిక్కముగ

నలిగినచో నీ త్రిభువనంబుల నిన్నుఁ గాచువారెవ్వరు. ఇదె మదీయ తీవ్ర కోపానలంబున కింధనం బయ్యెదవు చూడు” మని పటపట పండ్లుకొఱుకుచు నట్టహాసంబు సేసి హుంక రించి శిరంబుననుండి జట నొకదాని సమూలంబుగ నూడఁ బెఱికి “ఇయ్యది ప్రళయకాల కాలునిపోల్కి నిన్నుఁ హరించు గాత” మని నేలఁ బడవైచె.

అద్దానినుండి జనించి భూమ్యాకాశంబులఁ గప్పి నీల మేఘంబుల నిరసించు దీర్ఘ దేహంబుతో, నక్షియుగంబున రాలు కాలానల సన్నిభంబులైన యగ్నికణంబులతోఁ ద్రిభువన కబళనోత్సాహసూచకఘనవదనగహ్వరంబుతోఁ గ్రకచపత్రప్రతిమాన నిశితకర్కశకరాళదంష్ట్రికతోఁ నేల బదంబులును నింగి శిరంబును గల్గి హుమ్మని హుంకరించు చుఁ దనను మ్రింగఁ జూచు భయంకరమిత్తియగు కృత్తిఁజూచి శీతజ్వరపీడితునిపోల్కి వడవడ వడంకుచు నెద్దియుఁ బాలు వోవని మనంబుతో “శ్రీహరీ! నీవు నన్నేమి చేసినను జింత నొందఁగాని యీ విప్రు లిపుడే పారణంబు సేయ మొదలి డిరి. వారలు నా కిపు డొదవిన యాపదఁ జూచి యన్యా య్యంబుగ నశనంబుల విడిచెదరు. ఈ మహాపరాధంబున కాస్పదుండ నే నగుదు. ఓ దీనశరణ్యా! ఈ పారు లారగిం చు నంతవఱకైన నీకృత్తి నాపుము. అటుపైన నే నేమయి ననుచు రే చింతింప” నని పలుకఁగులఁ బ్రార్థింప దీనజన

రక్షాదక్షుండును భక్తవత్సలుండును నగు నాహరి తన భక్తుని మొఱాలించి వేగమే సుదర్శనంబును రావించి మునియుగ్రచ్ఛ మోటుదనంబు మాన్పించుటకును దత్క ల్పిత దుష్టకృత్తికా సంహారణంబు గావించుటకును నియో గించి "ఓ చక్రమా! ఈ వెఱ్ఱితాపసి వేడబం బడఁగింపు మా" యని భూమికిం బనిచె. అది భయంకర మారణ యంత్రంబో యన భూమి కవతరించి యొకత్రుటిలోఁ గృత్తి నెత్తి మొత్తె. అంతటఁ దనివిసనక దూర్వాసు వెన్నంటి మంటగొల్పి తఱుముచుండె. పాపము దుర్వాసుఁడు ముం దు చక్రము పిఱుంద నురగంబు పొచ్చు సారంగంబులోనికి దావానలంబు చొరుచందంబున జక్రజ్వాల లాతని వెన్నా డ సైఫలేక మేరుగిరి గహ్వరంబుఁ జొఱఁ బోవుచున్నాఁడు.

మ॥ భువిదూఱఁగా భువిదూఱు నబ్ధి జొఱ నబ్ధుల్ జొచ్చును [ద్వేగియై
దివిబ్రాకన్ దివిబ్రాకుదిక్కులకుఁబో దిగ్వీథులన్బోవుఁజ
క్క వెసం గ్రుంగినఁ గ్రుంగు నిల్వనిలుచున్ గ్రీడింపఁ [గ్రీడించు నా
క్కవడిం దాపసు వెంటనంటిహరిచక్రంబన్య దుర్వక్రమై

అంత నా పారుండు భీరుండై భూలోకమంతయుఁ గలయం దిరిగె. కాని చక్రంబు మాన్ప వారెవరును గా న్పింపరైరి. ఎంతవారికైనను జేతులారఁ జేసికొన్నది యను

భవింపక తీరదుగదా! అంత నొడలు వడంకుచు స్వేదమ
యం బయ్యె. నేల పదమానక తొట్రుపడుచుండె. చూపో
పమి కనులు మూతవడుచుండె. మాటరాక నాలుక తడి
యారుచుండె. గుండెలు దడదడ కొట్టుకొన వగర్చుచు
నమరలోకంబునకుఁ బోయె.

అట దేవేంద్రుండు శచీసమేతుండై యఖిలామర
మునిగణసేవ్యమానుండై సువర్ణరత్నఖచితసుధర్మాసనా
సీనుండై నిండు పేరోలగం బుండె. వృద్ధతాపసి కరకమలం
బుల ముకుళించి "ఓ పాకశాసనా! ఆపన్నుఁడ రక్షింపు
మనుచు దీనవదనుండై మ్రోల నిల్చిన మౌని గాంచి
"ఓహో! దుర్వాసా! నీ కేమి యాపదగల్గె! నీ వెనుక
చక్రానలజ్వాలలేమి" అని డిగ్గున గద్దెను డిగ్గి యంజలి పు
టంబుల గదియించి "ఓ శ్రీమహావిష్ణుసుదర్శనమా! ఇదే
నా ప్రణతులు గైకొనుము. ఓ శుద్ధసత్త్వమూర్తీ! సార
మేయుంబేడ. స్వర్గలోకంబేడ. శ్రీమహావిష్ణుచక్రబాధమాన్ప
నా తరమా. వేఱొకని శరణు చొరుము అన నిరాశాహ
తుండై యే లోకంబున కేగినను జక్రబాధ మాన్పువారు
లేమి దురంతసంతాపపీడితుండై సత్యలోకంబునకుఁ బోయె.

అట విధాత వాణీయుతంబుగ సుఖాసనాసీనుండై
యుండ విన్నవోయిన మొగంబుతో, వాడి వత్తలయిన శరీ
రావయవములతోఁ గనుకొలంకులఁ బొంగి పొరలు దుఃఖా

శుత్రువులతో "ఓ నలుమొగంబులదొరా! దైవభక్తులదూరిన ఫలం బనుభవించుచుంటి. ఇంక ముందెన్నడిట్టి యజ్ఞానంపు బనిసేయను. ఈ సెనుమంట లాపాదమస్తకంబు నన్నంటఁ గాల్చుచున్నవి. ఈ బాధ భరింపనోప రక్షింపు"మని వేఁడ, దూర్వాసా! విష్ణుచక్రంబు మాన్ప సమర్థుం డీ విశ్వంబున నెవ్వఁడైనం గలఁడే. మేమందఱు మాతని యడుగులకు మడుఁగు లొగ్గెదము. అదియుంగాక నే నాతని కడుపునం బుట్టిన యర్భకుండను. తండ్రి శిక్షించువాని తనయుఁ డెవ్వఁడైన రక్షింపఁజాలునే. కావున దక్షాధ్వరధ్వంసియగు శివుఁ బ్రార్థింపుము. అతండు రక్షింప నోపునేమో యనె. అంత మునుకండు నిరాశాహతచేతస్కుఁడై కైలాసంబున కరిగె.

అట రజతాద్రిపైఁ బార్వతీపరమేశ్వరులు ప్రమథగణంబులు నల్దిశలఁబరివేష్టింప సిద్ధసాధ్యులు సేవింప విద్యాధరులు వినుతింప, గంధర్వులు గానంబు సేయ, రంభోర్వశీ మేనకాద్యమరకాంతలు నృత్యంబు సలుప నప్సరసలు హారతులీయ నిండుకొలువుండఁ జింతాక్రాంతవదనంబుతో ముని డాయంజని "ఓ శంకరా! నిఖిలాశ్రితజనవశంకరా! రక్షింపుము రక్షింపుము"అనుచుఁబదంబుల కెఱఁగె. అంత నుమావల్లభుండు "నీ కేయాపద వాటిల్లె" ననవుడు మునిపుంగవుండు "శివా" యని యుచ్చరించినంతఁ బ్రాణుల శుభయలోకమ్ముల శుభము లొనగూడునఁట. నీ ధన్యనామస్మర

ణంబు గావింపుచు నీవే దిక్కని నీ పదంబులకడ వ్రాలితి. ననుఁ జాలముంచినను నీళ్లముంచినను నీయదే భారము. చక్రిబాధ సైపఁజాల" నని పదంబులఁ బట్టి విడువని మునిని గరంబున లేవనెత్తి "అయ్యా! ఆ పురాణపురుషుఁ బ్రతి ఘటింపఁ జాలువార లీ చతుర్దశభువనంబుల నొక్కరును లేరు. అతని శక్తి యద్భుతము. అతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. అతని చక్రం బెదుర్కొన నసాధ్యము. వెండియు మా యిర్వుర కభేదము. అతని భక్తులే నా భక్తులు, నా భక్తులే యతని భక్తులు. కావున నీవా శ్రీనివాసు చరణంబులు శరణంబు సొరుము" అని బుద్ధిఁగఱుప ముక్కోపియగు ముదుతాపసి వైకుంఠంబున కేగె.

ఆ పట్టణ మందన్ని భూతలంబు లన్యోన్యమైత్రిఁగల్గి సాత్వికాహారంబున జాడ్యజరామరణవర్జితమై, దివ్యజ్ఞాన సంపదఁ దేజరిలుచు, సచ్చిదానందమూర్తిమంతమై, యణి మాదిసిద్ధుల నొంది, త్రైలోక్యసంచారవిభవ సమ్మోదంబునఁ దేఁకుచు, నవవిధభక్తిమార్గంబుల నహర్నిశంబుల నప్పరా త్పరుఁ సేవింపుచుఁ దన్మయత్వంబున దేహంబులు మఱచి యుండు. అట్లు సర్వశోభాయమానంబై విరాజిలు నా పట్ట ణరాజంబు గాంచి యాత్మ మెచ్చి ద్వారపాలకు గరుఁడుని యనుమతిఁ బడసి పరమహంసల యండెొందుఁ వహారాల కాఁటి యావల ననతిదూరంబున ననుపమానసుందర సౌఖా

వతంసంబునఁ గనత్కనకమణిమయ విచిత్రరత్నాలంకార పరిశోభితంబై వెలుగొందు నొక యపూర్వసింహాసనంబున శేషశయానుఁడై రమావధూటీ సేవిత పదకమలుండైన శ్రీమన్నారాయణునిఁ గాంచి వాని పదసరోరుహంబుల వ్రాలి

ఉ॥ నీమహిమార్ణవంబు తుది నిక్కముగా నెఱుఁగంగలేక నీ
పేరిమకు వచ్చు దాసులకుఁ గ్రించుఁదనంబున నెగ్గు సేసితిన్
నా మఱపుం సహింపుమట నారకుఁడై నమనంబులో భవ
న్నామము చింతఁజేసిన ననంత సుఖస్థితి నొందకుందునే॥

యని ప్రార్థించె. అంత శ్రీకాంతుండు "ఓ మునిముఖ్యా! తపోనిధినని గర్వించి నిష్కారణంబుగ నా భక్తుని బాధించితివి. అతఁడు నీ కేమొగ్గొనరించె. ఎవరికిఁగాని పాపఫలం బనుభవింపక తీరునా?

ఆ॥ వె॥ నాకు మేలుగోర నా భక్తులకెగాని
భక్తజనుల కేను పరమగతియుఁ
భక్తులెందు జనిన బరతెంతు వెనువెంట
గోవు వెంటఁ దగులు కోడెభంగి॥

ఇపుడు నా చక్రంబు మరలింప నే నసమర్థుండ. అస్వతంత్రుండ. ఏలనన భక్తి లతాపాశంబులఁ దమ మనోగృహంబుల నను నా భక్తులు దృఢంబుగాఁ గట్టివైచిరి. వెండియు నాకును నా భక్తులకును భేద మిసుమంతయును లేదు. వారే నేను. నేనే వారు. కాన నీవా యంబరీషుని కడకేగి

యతనిఁ బ్రార్థింపుము. అతఁడు కరుణాళుండగుట నిన్నవ శ్యంబు రక్షించు" ననె. అంత సంయమి రయంబున మర్త్య లోకంబున కరిగి య య్యంబరీషుని పదకంజంబులపైఁబడి యెల్గెత్తి దుఃఖించుచు "ఓ భక్తాగ్రగణ్యా! భాగవతాపరా ధినౌట నను భగవంతుఁడుం గూడఁ గరుణింపఁడయ్యె. నా బుద్ధి యజ్ఞానంబునఁ బూరి గఱచినది. ఎందఱెందఱినో వేఁడితి. అందఱుంగూడ నోమందుడా గోవిందు భక్తు నెం దులకు దూరితి" వని మందలించిరి. కాని రయొక్కరును గావరైరి" అని విలపించు మునిని లేవనెత్తి కన్నీరు దుడిచి చక్రింబును

ఆ॥ విహిత ధర్మమందు విహరింతునేనిని
నిష్టమైన ద్రవ్యమిత్తునేని
ధరణిసురుఁడు నాకు దైవతం బగునేని
వీని కిపుడె సుఖము వెలయుఁగాక॥

అని ప్రార్థించి చక్రమును మరలించె. దూర్వా సుఁ డంబరీషుని నిశ్చలభక్తిఁ గొనియాడి వాని పంక్తిని సుఖపారణముఁజేసి యాశీర్వదించి నిజావాసంబున కరిగె. దైవభక్తుల కసాధ్య మీధరణి నెందైనఁ గలదే?

రంతిదేవుఁడు.

మ॥ బలవంతంబగు నీరుపట్టున నిజప్రాణాంతమైయున్నచో
నలయం డేమియు వీనిహృజ్జ్వరము నాయాసంబు ఖేదంబు నా
జలదానంబున మానుననుచుఁగా సర్వేశ్వరాధీనుఁడై
జలముం బోసెను రంతిదేవుఁడు దయం జండాలపాత్రింబునన్"

భరతవంశమునకుఁ గడగొట్టువాఁడగు సంకృతికి గురుఁడు రంతిదేవుఁడను నాత్మజు లిరువురు గలిగిరి. అందు రంతిదేవుఁడు ధైర్యశౌర్యగాంభీర్యముల కిక్కయయ్యుఁ బరరాజ్యాపేక్షవీడి, యభినవమారసుకుమారసురుచిర గాత్రుండయ్యు నేకపత్నీవ్రతుండై, మహదైశ్వర్యసంపన్నుఁడయ్యుఁ బంకకలిత మీనంబువలె వాంఛాపరుండుగాక సర్వజనమాన్యగుణగణాలంకారుఁడై యఖిలదిక్తటంబులఁ దన కీర్తిచంద్రికలు నెగడఁ బ్రజలఁ బాలించుచుండె. కొలది వత్సరంబుల కతఁడు తన రాజ్యసర్వస్వము దీనులకును, వికలాంగులకును, దేవాలయగృహారామసత్రతటాకాది నిర్మాణంబులకును వెచ్చించి దరిద్రదేవతామోహితుఁడై భార్యాయుతంబుగ నరణ్యములకుఁ జనె. అటులా భూపతి సతీసుతులతోఁ బట్టణంబులఁ బల్లెల వనంబులఁ గ్రుమ్మరుచు క్షుత్పి

పాపానివారణోపాయంబు గానక పరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచు నతిదైన్యవృత్తి నలువది యెనిమిది దినంబు లలసుటించె. తుట్టతుద కొకనాఁడు మిగులఁ డస్సి మూర్ఛపోవు సమయమే తేర నచ్చోట నాజ్యపాయసపానీయంబు లచ్చెరువు దోప వారి కట్టెదుటఁ గానంబడె. అంత జేఁడు "ఓ దయాస్వరూపా! నీ కరుణామృత దృష్టి నిన్నాళ్లకీదీనులపైఁ బ్రసరింపఁ జేసితివా? బిడ్డలఁ బోషించు భారము జనకునకుఁ గాక మఱియెవరికుండును. ఆహా! మాపై నీకెంతటిపేర్మి" అని పొగడుచు నుత్సాహంబున నారగింప నుద్యుక్తుఁడయ్యె.

అంతట శుష్కీభూత దేహుండగు నొక విప్రుం డాకటి బాధచే సకసక లాడుచు "ఓ కరుణామయా! మూడు దినంబులనుండి యాహారంబులేమి నెంతయు గాసిఁజెందియుంటి. కావున శీఘ్రింబ నా క్షుద్బాధ నడంపవే" యని జాలిగొలుపఁ బ్రార్థించె. జేని మనంబు గరగి హరి సమర్పణంబుగ సందర్భభాగ మా యతిథి కొసఁగె అతఁ డతిమోదంబున నప్పరమాన్నంబు గుడిచి సంతృప్తినేగె. రాజచంద్రుఁ డతిథిపూజ గావించితినని యమితోల్లాసంబున శేషాన్నం బాహారింప నాయత్తుఁడయ్యె.

ఇట్లుండ నొక చతుర్థజాతిపురుషుం డశనార్థియై వచ్చి "అయ్యా! నే నారుదినంబులనుండి యన్నంబెట్టిదో యెఱుంగక మిగులనొగిలియుంటి. నీ విప్పట్టున నన్నంబు బెట్ట

వేని నా ప్రాణంబు లీక్షణంబున నస్వేదిపోవును. కావున
బ్బెట్టిడన్నంబు పెట్టి ప్రాణరక్షణ సుకృతంబు నొందుము"
అనవుడు వాని పలుకుల కాదరంబు గదుర యా భూవిభుండు
తచ్ఛేషంబులోఁ గొంతభాగ మాతనికిడి పరితృప్తుం గా
వించి పంపె.

తదనంతర మవనీశుఁడు భుక్తశేష మాహారింప సం
సిద్ధుఁడగు డొక మనుజుండు శ్వాన సంచయంబుతో నరు
దెంచి "ఓసదయహృదయా! నాకును వీనికినిఁ గొన్నాళ్లనుండి
యన్నంబులేక మిక్కిలిసుక్కి ప్రాణావశిష్టులమై యుం
టిమి. మానవుఁడు తన యవస్థ నొరుల కెఱిఁగించి యొట్టు
లో తనయిక్కట్టు మూలముట్టుగఁ బాపుకొనగలఁడు. కాని
యీ నోరులేని జంతువులట్లు తమ కష్టము లొరుల కెఱుక
పరచుకొనఁ జాలవు. కాన మము గరుణాదృష్టి నీక్షింపవే"
యని యా క్రిందనంబుఁ జేసె. నృపాలుని మనంబున దయా
రసం బుబికి మిగిలిన యన్నంబంతయు నర్పించి మొక్కి
సాగనంపె.

ఔరా! ప్రభు రంతిదేవు నౌదార్యము. అతఁడు నలు
వది యెనిమిది దినంబులనుండి దారాపుత్రులతో నన్నపా
నంబులు లేక నవయుచుండె. తుద కదృష్టవశంబున నొక
నాఁడతని కవి యొట్టులో లభ్యమయ్యె. అతండవ్వానిఁ
గుడువ సంసిద్ధుండగునెడ నొక బ్రాహ్మణుఁడును వాని

వెన్క నొక శూద్రుండును, నా వల నొకకిరాతుఁడును నని
వార్యబుభుక్షాపీడితులై యరుదెంచిరి. ఆ పుణ్యమూర్తి
స్వార్థ పరాయణుఁడు గాక తన కీశ్వరుండిడిన ప్రసాదంబుచే
నతిథుల నాదరించె. పాపము! ఇక నతఁడాలుబిడ్డలతో నార
గింప నేమున్నది. పరమేశ్వరుం డొసంగిన పవిత్రంబువురే
కదా! అవి మాత్రము వారికి దక్కనను నాశ యే యున్నది.

అతఁ డీతూరి జలంబులనైనఁ గ్రోలి యసువుల నిలు
పుకొందమను నాశతో నుండ నొక ఛండాలుండాతని
మ్రోల నిలిచి "ఓ ఆర్తత్రాణపరాయణా! నేను బంచముఁ
డను. లోకభీకరంబగు ప్రచండాతపంబునందూలి మార్గా
యాస క్లేశంబుచే విదాహం బెక్కుడై నాల్క లోని కీడ్చు
కొని పోవుచున్నది. ఇంక నొక్క యడుగైన నావల నిడఁ
జాల. నీ జలకుండికలోని సలిలంబుల నొసఁగి నాయుసురుల
నిలుపుము" అనుచు నతఁ డాతని మ్రోలసాగిలఁబడె. దయా
ర్ద్రహృదయుఁడౌ నృపాలుఁ డాతని విషమస్థితిని స్వయముగ
నవలోకించి విచారంబుతో

ఉ॥ అన్నములేదు కొన్ని మధురాంబువు లున్నవి త్రావు
[మన్నర
మ్మన్న శరీర ధారులకు నాపదవచ్చిన వారి యాపదల్
గ్రన్నన మాన్చివారికి సుఖంబులు సేయుటకన్న నొండు మే

లున్నదె నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడసుమ్మి

[పుల్కసా॥

అనుచు మిక్కిలి డప్పిం గొని మరణాసన్నం బయ్యె
నలయకుండు వీని హృజ్జ్వరము నాయాస ఖేదంబులును నా
జలదానంబున మానుగాక" యని తా సర్వేశ్వరాధీనుఁడై
"ఇవే యీశ్వర ప్రసాదిత విమలపానీయములు. వీనిఁ
గడుపారఁ గ్రోలి నీ ప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనుము" అని
వాని పాత్రంబున జలంబులఁ బోసెను. తత్క్షణంబ పరమాద్భు
తంబుగ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాద్యమరు లత్యంతానంద
మొంది రంతిదేవున కుపకృతి సేయు మానంబునఁ దలంచి స్వ
స్వరూపములతో నటఁ బ్రత్యక్ష మయిరి. వెండియు నా
భూపాలుని నిశ్చలతత్వ పరీక్షార్థమై తా రూనిన వృష
భాది రూపంబు లెల్ల విష్ణుమాయగా నెఱిగించిరి. నరనాథుఁ
డమిత హర్షంబున గేల్దోయి గీలించి "ఓ పురాణపురుషు
లారా! నేఁడుగదా నా జన్మ చరితార్థంబయ్యె. నా జీవితం
బు పవిత్రంబయ్యె. నా పాపపుంజంబులు పటాపంచలయ్యె.
దేవాదిదేవు లరగు మీ మాయ దెలియఁ గించిజ్జ్ఞుఁడనగు నే
నెంతవాఁడ. ఇట్టులగుట మీ యపారకృపామహిమ గాక
వేఱున్నదే" యని సముచితాలాపంబుల భక్తి రసావేశుండై
వారల నందఱఁ దనియించె. తదుపరి నా త్రిగుణాత్మక
స్వరూపు లమితప్రీతి నాతని కాశలి నిద్రిరుజాజరామరణా

దులు లేకుండ నట్లమూల్య వరంబులొసంగి యంతర్హితు లైరి.

ప్రతిజ్ఞాధురీణులగు వారొరులఁ జేసాచి యాచింపరు. ఏమన నల్పులు తాము కావించు స్వల్పకార్యంబుల ఘనంబుగ నెంచి కొండంత ఫలం బభిలషింతురు. కావుననే రంతిదేవుఁడు దేవదేవునే వరంబులఁగోర నుత్సహింపఁడయ్యె. కాని యీ యమలచరితు మనం బెల్లపు డంబుజోదరపాదారవిందచింతనాసక్తత నుప్పొంగుచుండు ఆ క్షత్రియోత్తముండు జ్ఞానకుఠారంబు గేలఁబూని ప్రకృతియను సాంద్రారణ్యంబులోని యరిషడ్వర్గంబులను మహావృక్షంబుల సమూలంబుగ ఛేదించి ముక్తిపథంబునకు భక్తియను రాజబాట నేర్పరుచుకొనియె. కొలది కాలంబున కాతని యాంతరంగికభక్తికెంతయు సంతసించి రమావల్లభుండు కనకరత్నఖచితంబైన విమానంబుఁ బుత్తెంచి సతీసుతసమేతంబుగ మహావైభవంబుతో రంతిదేవునిఁ దన చెంతకుఁ దెండని నిలింపముఖ్యుల నియమించె. వారలట్లు భూమికి డిగ్గి రంతిదేవు నాలుబిడ్డలతో నందాసీనునిం జేసి, పుష్పదామంబుల నలంకరించి దివ్యలోకంబునకుఁ గొనిపోయిరి.

దానంబులన్నిట నన్నదాన సమంబగు దానంబులేదు అద్దాని మహిమ పొగడ నమరులకుంగూడ నలవికాదు. ఆ కారణంబుననే మనదేశమునందలి జనులు తమ గృహంబు

లకు బంధుమిత్రులేకాక నూతన స్త్రీపురుషు లెవ రరుదెం చినను మహాభాగ్యంబుగ నెంచి వారిని భోజనాదికంబులచే నాదరించుటయు, విశేషధన మన్నదానంబులకును, సంతర్ప ణలకును వినియోగించుటయు నీనాటికిఁగూడ నాచారమై యున్నది. ప్రపంచమం దన్ని ఖండములలో భరతఖండమన్న దానమునకు సుప్రసిద్ధమేకదా !

పృథుఁడు.

సీ॥ తలపోయ బ్రహ్మవిద్యాజనముల
కనయంబుఁ గింకరుండైనవాఁడు
నఖిల శరీరగుఁ డాప్త సుహృజ్జన
తానంద కరుఁడన నలరువాఁడు
సంసారఘనకర్మ సంగహీనులయందు
సంగసంప్రీతుఁడై జరుగువాఁడు
దుర్మార్గ మనుజ సందోహంబునకు నుగ్ర
దండధరుండనఁ దనరువాఁడు

గీ॥ ప్రకృతి పురుషకావేశుఁడై పరఁగువాఁడు
భగవదవతారయుక్తుఁడై నెగడువాఁడు
నగుచు వర్తించు సమ్మోద మతిశయిల్ల
చారుతరమూర్తి పృథురాజ చక్రవర్తి॥

వేనుండను నృపాలుండు దుష్టబుద్ధియై ఘోరదురితంబుల నాచరించుచు సాధుసజ్జనద్రోహ మొనరించుచుఁ గరుణాశూన్యుఁడై ప్రజలఁ బలుబాములఁబెట్టుచుండ మును లందఱాతని యెడఁగుపితులై తపోమహాగ్నిచేఁ బొలియిం

చిరి. అంత రాజ్యం బరాజకంబగు డా జనులు జారచోరాది బాధల దినంబుల యుగంబులట్లఁ గడుపుచు నన్యోన్యహింసలఁ జెలంగుచు నస్వస్థచిత్తులై సత్ప్రభునిరాకకై నిరీక్షించుచుండిరి. మహర్షు లీ దుర్భరస్థితిఁ బొడగాంచి తదుపశమనార్థ మా వేనుని కళేబరంబు డాసి బాహువుల మథించిన నారాయణాంశంబునఁ బృథుయశుండగు నొక శిశు వుత్పన్నుండై పృథుచక్రవర్తి యనఁ బ్రఖ్యాతుఁడయ్యె. భూసురు లా రాకొమరునకు మహదాశీర్వచనంబులఁ జేసిరి. అతఁ డుదయాద్రిం బొడుచు బాలభాస్కరుని వడవున వెలుఁగుచుఁ గొలది వత్సరంబులకు యుక్తవయస్కుండయ్యె. అతని దక్షిణ కర పల్లవంబున రమారమణీయ మనోహర లలితాయుధ చిహ్నంబులును, నంఘ్రిల సమగ్రహాలాంకుశ భాస్కర కులిశధ్వజ చాపసరోరుహశంఖ రేఖలును విరాజిలఁ గని బ్రహ్మవాదులగు బ్రాహ్మణు లమితముదంబు నొందిరి. పౌరు లాతని సత్యశౌచశమదమాదుల కత్యంతానురక్తులై వానిఁ బ్రభునిఁగాఁ జేసికొని మహానందభరితులైరి. వాని సుఖపాలనంబున గత కష్టంబుల నెల్లఁ గ్రమక్రమంబుగా విస్మరింపుచుండిరి.

ఆ మహారాజు సముద్రనిభంగి గభీరచిత్తుఁడై వానవుఁబోలి శాత్రవాసహ్య ప్రతాప యుక్తుఁడై, పావకురీతి నన్యదుస్స్పర్శనుఁడై, చారులపలన సకలప్రాణి బాహ్యాంతర

కర్మంబులఁ దెలియుచు దూషణ భూషణంబుల నుదాసీనుఁ
డై ధర్మపథానువర్తియై, స్వపరభేద మావంతయుఁ జూపింత
క దోషుల దండించుచు, నిర్దోషుల ననుకంపఁ బ్రోచుచుఁ
బ్రజలయెడఁ దండ్రివలెఁ బ్రీతిఁ బాలించుచుండె. ఆ పృథ్వీ
శుం డొకనాఁడు హేమ మణిమయ స్యందనం బెక్కి దిగ్విజ
యార్థ మరివీరులపై దాడి వెడల వా రుపాయంబున నుపాయ
నంబుల నర్పించి సఖ్యమొనర్చుకొనిరి. తక్కుంగల విరోధి
వర్గ గర్వతమసం బడగించి సఫలమనోరథుండయి స్వరా
జ్యంబున కేతెంచె.

ఇట్లు పెక్కేండ్లరిగినఁ బిదప నీరసయగు ధరిత్రి యం
దన్నరహితులగు ప్రజలు శుష్కీభూత దేహులై వైన్యు
నిఁ జేరి "ఓ సార్వభౌమా! తరుకోటరంబునఁ దగుల్కొన్న
దావానలం బా వృక్షమును సమూలంబుగ దహించుమాడ్కి
మే మాహారహీనులమై కృష్ణపక్షేందుచందంబున క్షీణించి మృ
త్యువాతఁ బడనుంటిమి. కావునఁ గృపాయత్తచిత్తుండవై
మమ్ములఁ గాపాడుమ"ని యయ్యెడ సాగిరి. అంత జనపతి
క్రోధారుణ నేత్రుండై కోదండం బెక్కువెట్టి ప్రళయకాల
రుద్రునివలెఁ గన్పట్ట నిల గోరూపమునఁ బ్రకంపించుచు
వ్యాధునిఁ గాంచి భీతిఁ బఱచు హరిణశాబకంబు కైవడిఁ బరు
త్తుచుండ నవనిపుఁడు ద్విగుణీకృత ప్రతాపంబుతో నద్దాని
వెన్నాడె. అంత మేదిని యనన్య శరణ్యయై విచారాందో

నామిళిత డోలాయమానమానసయై "ఓవైన్యా! నీవు ధర్మ నిరతుఁడవు. మఱియు నాపన్నరక్షకుఁడవు. అట్టి నీవు కామినియుఁ బాపరహితయునగు నను వధియింప నేల పెం డగులు చున్నాఁడవు. ధర్మతత్త్వజ్ఞులు సతీజనంబులు సాపరా ధలయ్యు నవధ్యలని తెలియవా! అది యటులుండనిమ్ము. నే నీ ప్రజల నందఱ దృఢ శరీరంబుతో నాయందు నివసింపఁ జేసి యానపాత్రవలె వారల కాధారభూతనై యే యుపద్ర వంబునకును లోఁబడనీక సంరక్షించుచుంటిగదా? అట్టి ననుఁ గూల్చినచో నీభూజనంబుల జలంబులమునుఁగకుండ నెటులఁ గాపాడఁ జాలెదవు" అని వినమ్రయై పలికె. పృథుచక్రవర్తి యిట్లనియె "ధరిత్రీ! నీవు హవిర్భాగంబుల నాహరించి ధాన్యాదికంబుల వృద్ధినొందింప కుంటివి. మఱియు గోరూప ధారిణివై కసవు మేయుచు క్షీరంబుల నొసఁగక నీయందణగించు కొంటివి. అదియుఁగాక మున్ను నలువచేఁ గల్పింపఁబడిన యావద బీ జంబుల నీయందిముడ్చుకొని వాని నివ్వడీయక మందమతి వై మదాజ్ఞోల్లంఘనంబొనర్చి కృతాపరాధవైతివి. ఇట్టి ని కృష్టురాల వగుట నిన్ను నా తీవ్ర నారాచంబులఁ బొడిమిఁ దూలించి క్షుత్పిపాసా పీడితులగు దీనజనుల యార్తి నివర్తిం చెద. నీవు కామిని నంటివి. స్త్రీ పురుషులలో నెవ్వరేని భూ తదయా విరహితులై స్వకుక్షి రక్షణమాత్ర జీవిత చరిత్రు లయిరేని వారిని వధించుట పాతకంబు గానేరదు. ఓసీ! నీవు

కామిని వైనను దుర్మద వగుచు మాయాగోరూపంబున ను
సలిపారి పోఁజూచు చుంటివి. అట్టి నిను ఖండఖండంబులుగాఁ
జీల్చి యోగమహిమ ప్రాణికోటి సముద్ధరించెద” అని మే
ఘ గర్జారవంబున్బతిలఁ బలుకు చక్రవర్తింజూచి పృథువు
గడగడ వడంకుచు, మహాత్మా! తొల్లి రసాగత్నైన నన్ను
దివరాహమవై దయాతిరేకంబున నుద్ధరించితివి. అట్టి యు
దకాగ్ని మందున్న నే ననెడి నావ యందలి ప్రజాళి రక్షింపఁ
బృథురూపధారివై జన్మమొందిన పురుషోత్తముండవు. నీ వీ
సకల చరాచర సర్గంబు నిర్మించి ధర్మతత్పరుఁడవై తనరు
నాదిదేవుఁడవు. అట్టి నీ చేష్టితంబులఁ దెలియ నలవియ
గునా. ఓ పురాణపురుషా! నీ శరణంబుఁ జొచ్చి నమస్కరిం
చుచున్నాను. నీ యుదగ్ర కోపంబుడిగి దయామతి నా మ
నవి నాలింపుము. తొల్లి పరమేష్ఠిచే నిర్మింపఁ బడిన యోష
ధీనిచయంబులెల్ల దుర్జనులును జంచలవ్రతులునునగు మాన
వులచే నాహరింపఁబడి వారి దురితంబులు మేరమీరి మీ
రలుదువమి నెల్లలోకంబులు దురంతవేదనా పరిపీడితంబు
లయ్యె. అద్దాన నా శరీరాంగకములు కృశీభూతంబులై క్రి
తువు లనవరతము చేయఁబడమి పాపభూయిష్ఠంబైన
మగిడి యధ్వరవృద్ధికై యోషధుల మొసవితి. అవియెల్ల నా
లో నిప్పుడు జీర్ణంబయ్యె. నీవు వాని వెలిగొనఁదలంతేని నను
సమస్థలిఁ బొందఁజేయుము. అంతట నొకవత్సంబును

ననురూప సుదోహనంబునఁ గల్పించిన నీ యభీష్టంబులనెల్ల నెరవేర్చెద” నని హృద్యంబుగఁ బలికె. అంత రాజముఖ్యుఁ డమితామోదంబున

చ॥ మనువును దూడఁ జేసి గరిమన్ నిజపాణితలంబు లీల దో
హనముగఁ జేసి యందు సకలౌషధులం బిదికెం గ్ర [మంబునన్
దసరగఁ దద్విధంబున నదత్పృథువత్సలమైన భూమియం
దనయము వారువారును బ్రియంబగు కోర్కెలునొంది [రున్నతిన్॥

అంత నృపాలుం డెక్కువెట్టిన కార్ముకంబునఁ బ్రతిజ్ఞా పరిపాలనార్థ మచలరాజ శిఖరంబులపైఁ బ్రయోగించి చూర్ణీభూతంబుఁ జేసి తత్ప్రదేశంబెల్ల సమతలంబుగ నొనర్చి యచటఁ బల్లెలఁ బట్టణంబుల సత్రాలయ ఘోష వాటీవాటుల నిర్మింప వివిధ జను లచ్చోట నివసింపుచు నవ్వైన్యుని కీర్తి నినుమడింపఁ జేసిరి.

అటులా రాజన్యపాళి రాజ్యమవక్రవిక్రమంబునఁ బాలింపుచు నశ్వమేధ శత సంపూర్తిఁ గావింప సంకల్పించి బ్రహ్మావర్తంబున వెలయు మనుక్షేత్రంబున సరస్వతీతటంబున యజ్ఞశాలలు నిర్మించె. శతక్రతుఁ డీ సమాచారంబుఁ దెలిసి తత్క్రతుశతంబున నమితఫలంబునొందునని కుపితుండై విఘ్న మాపాదింప వేచియుండె. పరమ భాగవతోత్తముఁడైన

పృథుచక్రవర్తి యాజనం బుపక్రమించె. క్షోణీతలం బెల్లపదా ర్థంబుల నౌత్సుక్యంబుగ నిడ, మహీజంబు లతిరుచిమంతం బులైన ఫలంబుల నొసఁగ నదీనదంబులు దధిక్షీరాజ్యతి క్రింబులఁ బ్రవహింప సముద్రంబులు హీరాది రత్నవిశే షంబుల నీయఁ, బర్వతంబులు భక్ష్యభోజ్య లేహ్యాచోష్యం బులను జతుర్విధాన్నంబులఁ గురియుచుండె. ఇటులఁ బరిపూ ర్ణవిభవాభిరామంబుగ నేకోనశతాశ్వమేధంబులను సన్మేధంబునఁ గావించె. అతండొనరించు నూఱవ యజ్ఞంబునకు యజ్ఞపతి యైన పుండరీకాక్షుని సుస్వపూర్వకంబుగ భజియించుచుండ నసూయావేశుండైన యమరవల్లభుం డంతరంగంబున రో షంబుపాటించి తురంగంబును దొంగిలించి చనుచుండె. అత్రి మహర్షి యశ్వంబుఁ గొనిచను నింద్రునిఁ బోల్చి రాకొ మరున కాయుదంతంబుఁ దెల్పి యద్దాని విడిపించుకొని రాఁబ్రోత్సహించె. అతఁడు ధనుస్తూణీరంబులఁ దాల్చి నిలు నిలుమని యార్చి గుణధ్వనిఁ జేసి యతని సుతాత్రముగా నెటెంగి సాయకంబులఁ బరపఁ జాలకుండె. అంత ఋషివృష భుండు "కుమారా! ఇతఁడు యజ్ఞహంత. కావున వీని జయించి హయంబునుఁ గొనిరమ్ము" అని హెచ్చరించె. రాజనందనుఁడు మృగరాట్కిశోరంబు మదేభంబుపై కురు కుమాడ్కి లంఘించి వాత్రిలిన నతండు భీరుండై తదశ్వము ను విడిచి యంతర్హితుండయ్యె. మునీంద్రులా రాకుమారు

నత్యద్భుత పరాక్రమంబున కచ్చెరువొంది యతనికి జితా శ్వుండను సార్థకనామ మొసంగిరి. నగభేది యంతఁబోక మగిడి గాండాంధకారంబుఁ గల్పించి తన్మధ్యమున నగోచర వర్తనుండై రత్నాలంకారశోభితంబైన యూపస్థంభమునకుఁ గాంచనపాశబద్ధంబైన హయరాజంబును నన్యదుర్విలోకనం బుగాఁగొని చనుచుండె. ఋషివరుండగు నత్రిచేఁ దెలుపఁ బడి పృథుకుమారుండు చెచ్చెరఁజని కపాలఖట్వాంగముల ధరించి చను నింద్రునిఁ గాంచి నిల్వరింపలేక

ఉ॥ శక్రుఁడటంచు నత్రిచేఁ దెలుపఁగాఁబడి వైన్యతనూభవుండు రో
షమ్మునఁ దోఁక ద్రొక్కిన భుజంగమ పుంగవుఁ బోలి
[యుగ్రుఁడై
యమ్మరిబోసినంగని సురాధిపుఁ డెప్పటియట్లఁ బాఱెన
శ్వమ్మును రూపమున్విడిచి చాల తిరోహితుఁడై రయం
[బునన్

అట్లు విడిచిన వాజింగొని మరలి పిత్రృ యజ్ఞశాలకుం జని యంతయు నివేదింప నరేంద్రుఁ డమరేంద్రునిపైఁ నిశితశర సంధానంబు సేయ నుద్యమింప ఋత్విక్కులు "భూపకుల లలామా ! మఖంబుల వేదచోదితంబులగు పశు బంధనాది హింసలేకాని దీక్షితుండైన వాఁడన్యహింసలఁ జేయఁ బాడిగాదు. కాన నీవిపు డింద్రవధోద్యోగంబుపసం హరింపుము. మేమా పాకశాసనునిట కాహ్వానించి యనలశి

ఖాకలాపమున కాహుతి గావింతుము. అంత నతఁడు విగత
వీర్యుండై చెడు” నని స్తృత్స్వవంబులఁ బూని పేర్వేర నగ్ను
ల వేల్పుచుండ! నాసమయంబునఁ బితామహుం డరుదెంచి
“హవిర్భోక్తయు, యజ్ఞేశ్వరుండు నగు నిందు్రఁడధ్వరవిధ్వంస
నేచ్ఛ ధర్మవ్యతిరిక్త కృత్యంబుల సల్పినను ప్రతీకారంబు
సేయఁజనదు. పృథుకీర్తి యుతుండవగు నో రాజా! నీకు నే
కోనశతాధ్వర ప్రయోగంబు సిద్ధించుఁగాక. వెండియు మోక్ష
ధర్మంబుల నెఱింగిన నీవు యాగంబులఁ జేయ నెంచుట చం
పక పుష్పమునకుఁ జేవురురంగు వేయుట కాదె” యనె. అం
త వాణీశు వచనంబుల నాదరించి దివిజేంద్రునిపైఁ గ్రోధ
ముడిగె. అవల నవబృథానంతరమున

చ॥ సురుచిరలబ్ధ దక్షిణల సొంపునబొంపిరిపోయి భూసురుల్
వరుసను బెక్కు దీవన లవారణ నిచ్చిరి సర్వదేవతల్
భరితముదంతరంగములఁ బాయని వేడ్కవరంబులిచ్చిరా
నరవరుఁడైన వైన్యునకు నందితకీర్తికిఁ బుణ్యమూర్తికిన్॥”

ఆ సమయంబున దేవాది దేవుండైన సర్వేశుండిందు్ర
సమేతుండై వచ్చి “ఓ పుణ్యచరితా! ఈతఁ డొనర్చిన మ
హాపరాధంబునకు క్షమాపణ వేఁడుకొనుచున్నాడు. వీనిని
సైరింపుము. వెండియు నీవర్థకామంబుల నాసింపక విప్రాను
మతంబున సత్ప్రథానువృత్తిఁ జరించితివి. నీ నిశ్చలభక్తి కేనెం
తయుఁ బ్రీతుండనైతి. నీ యిచ్ఛవచ్చిన వరంబొండు వేఁడు

ము" అను నమృతోపమానములగు వచనములు వీనులఁ బడ నమందానంద కందళితహృదయారవిందుండై పదంబుల వ్రాలి యమ్మునీంద్ర దుర్లభ సందర్శ నానందంబున రోమ హర్షణ మెసఁగ గద్గదకంఠుఁడై

చ॥ ఘనమగు దేవ యీావర మె కాదు మహాత్మక వాగ్వినిర్గతం
బనఁదగు తావకీన చరణాంబుజ చారుమరందరూపమై
తనరిన కీర్తియున్ విని ముదంబునఁ బొందగలేని మోక్షమై
నను మదిఁ గోరనొల్ల నఘనాశర మేశసరోజలోచనా॥"

కావున నోదేవా! నీ యశంబు వినుటకు దశసహస్ర వీనులను నిను వినుతించుటకు శత సహస్ర జిహ్వాలను నొసంగుము" అని సమ్ముదిత హృదయుండై పల్కిన పృథుసార్వభౌముఁ గరుణాదృష్టిస్వీక్షించి "నాయెడ నీకిట్టి నిర్మలభక్తి గల్గు కతన మహామోహితంబైన భవార్ణవంబు నవలీల దరింతువుగాక" అని ప్రియంబునఁబల్కి హరిహరితో నంతర్ధానుఁడయ్యె. అంత నందరానందంబునఁ దమ మందిరంబుల కరిగిరి.

భూవిభుం డర్చియను పతివ్రతా తిలకంబునందు నే వురు పుత్రులఁ బడసి చిర కాలము ప్రజలఁ బాలించి యొక నాఁడతని వార్ధక్య ముపలక్షించి రాజ్య మగ్రసుతుఁడగు విజయాశ్వున కర్పించి తాను ప్రియాంగనా సమేతంబుగఁ వనంబున కరిగె.

అట్లు చని సనత్కుమారాదేశమున బ్రహ్మవిద్య నంది యోగమార్గవిధిఁ బరిపూర్ణభక్తి వొడమి సాయుజ్యంబుఁ జెందఁ బ్రాణవాయువులఁ బంచభూతంబులం దైక్యంబుఁ జేసె. అంత నతికుతుకంబున ననుకూలవతి యగు నతని సతి యర్చి సహగమన మొనర్చి దేవతలు స్తుతింప నాథునితో త్రిదివమున కేగె.

పరశురాముఁడు.

మ॥ ప్రళయాగ్నిచ్ఛటభంగిఁగుంభివిదళింపం బారుసింహాకృతిన్
బెలుచన్ రాముఁడిలేశు వెంటనడచెన్ బృథ్వీతలంబెల్ల నా
కులమైకుంగఁగుఠారియైకవచియై కోదండియై కాండియై
ఛలియై సాహసియై మృగాజిన మనోజ్ఞశ్రేణియైతూణియై॥

పరమపావనంబగు భాగీరథీ తటంబునఁ గన్యాకుబ్జమను పట్టణం బొండుగలదు. అద్దాని కధినాథుండు గంగాంబుల నొక్కమారు పుక్కిటఁ బెట్టుకొన్న జహ్నుమునీశ్వరుండు. అతని వంశజులలోఁ గడఁ గొట్టువాఁడగు గాధిరాజునకు సత్యవతియను కుమారీలలామంబు గలదు. ఆమె వివాహోచిత వయస్కురాలయి నిండు జవ్వనమునఁ దేజరిలు

చుండె. ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాలమునఁ దపః ప్రభావిభాసమా నుండగు ఋచీకుండను ముని మండల మండను డా మండలే శ్వరు నిండుకొలువున కేతెంచె. ధరాధినాథుఁ డమ్మునినాథు నర్ఘ్యపాద్యాది పూజల భక్తిగౌరవంబు లొప్పారఁ బూజించి యాతిథేయ సత్కారము లొనర్చె. తపసి యిన్న యారాకన్నె యందచందంబుల మున్నె విన్నవాఁడగు డారాసుతఁ దనకిచ్చి వివాహంబు సేయుమని భూకాంతుఁ బ్రార్థించె. తన పుత్త్రికా రత్నంబున కాతఁడు తగిన వరుఁడు కాఁడని యెంచి ముని నెదిరించి వాకుృచ్చుటకు సంకోచించి "ఓ మునికులచంద్రమా! మా యింటిపడుచుల నెవండు పరిణయంబాడు నాతండు మద్వంశాచారానుసారంబుగఁ దెల్లని నవకంపు మేనులును నల్లని చెవులునుం గల సహస్ర హయంబుల నుంకువగ నీయవలయు. ఇద్దాని నీ వాచరింతువేని నా యాత్మజను నీకిచ్చి పెండ్లి సేతునని వాగ్దానంబు సేసె. ఋచీకుండు రయంబున వరుణునిపాలి కరిగి తల్లక్షణంబులుగల వాజులఁగొనివచ్చి రాజునకిచ్చి సత్యవతినిఁ బాణిగ్రహణంబు సేసికొనియె.

భృగు మహర్షి తనపుత్రుండంత తడయుట కేమి కతంబని చింతించి యంతరదృష్టి సర్వంబు నెఱింగి రయంబునఁ బయనంబై యొక దినంబునకే యప్పట్టణంబునఁ బ్రవేశించి వియ్యంకునిచే సపర్యలనంది విద్వజ్జనుల మోలఁ

దత్యార్థంబుల నుపన్యసించుచున్న తనయు సతీసమేతంబుగ రా నాజ్ఞాపించిచనె. పితాజ్ఞ మాళిఁదాల్చి ఋచీకుం డట్ల ప్రియాన్వితంబుగఁ బయనంబయ్యె. పావ మా రాజదంపతు లమిత దుఃఖ మపనయించుకొని కూఁతును జామాతను ను వివిధాంబరాభరణంబు లొసంగి దీవించి వీడ్కొల్పిరి, అంత నా వధూవరు లతిరయంబున స్వాశ్రమంబు సేరి వృద్ధులగు ముని దంపతుల నమితభక్తి సేవింపుచు సుఖంబుగఁ గాలంబు గడపుచుండిరి.

కడుంగడు గారవంబునఁ బెంచిన సత్యవతి నెడఁబాసి చాలకాలంబగు గాధి దంపతు లాత్మజావలోకనాయత్త కౌతూహలమానసులై జామాతృ నాశ్రమంబున కరుదెంచిరి. ఆ సమయంబున సత్యవతి ప్రాణనాథు పజ్జంజేరి "నాథా! పుత్రసౌఖ్యముకంటె వేఱొం డీ ప్రపంచమునలేదు కదా! అట్టి సౌఖ్యంబున కింతదనుక యే నోఁచుకొననైతి" నని నిరుత్సాహయైయున్న భార్య నూరార్చి " ప్రియా! నీ వింతమాత్రంబున కింత వంతం గూరనేల. నీ యీప్సితార్థవ్యాప్తికే నొండు చరువు నిర్మింతు. అద్దానఁ గులవర్ధనుఁడగు కొమరుఁ డుదయించు. ఇంక నేదేని మఱియొకదానిఁ గోరుకొమ్మిచ్చెద" నన మునివతంసా! మా యమ్మ యీ వఱకు నన్నే కొమరునిగను కూఁతునిగను జూచుకొని యానందించు. నీ చెట్టవట్టి యిట కేతెంచు టిన్న డాభాగ్యం

బును నామెకుఁ గొంతయయ్యె. పుత్రులులేమి మా తల్లియుఁ బెల్లు దురపిల్లుచున్నది. ఆమె సంతానంబువడయు నుపాయం బానతీయఁగదే” యని ప్రార్థించిన నా ముని పుంగవుండు సంతసించి రెండు చరువులు నిర్మించి తత్ప్రభావంబులు వేర్వేఱ నుడివి వాని నుపయోగింపుడని యాతఁడు స్నానార్థం బరిగె. ఆ చరువు లుపయోగించునపుడు ప్రమాదవశంబునఁ గూఁతు చరువు తల్లియుఁ దల్లి చరువుకూఁతురును నుపయోగించిరి. అంతఁ గొంతకాలంబున కా తల్లిబిడ్డ లిరువు నంతర్వత్నులయిరి.

ఒకనాఁడు ఋచీకుం డాత్మపత్ని నవలోకించి యామె యాననంబున సత్వంబునకు మాఱొకింత క్రూరత్వంబు వొడగట్టుటకు శంకించి తత్క్షణ మంతర్వీక్షణ కళామహాత్వంబున “సతీ ! నీకుఁ గ్రూరకర్ముండును మహాబలుండునునగు సుతుం డుదయించు. నీ జననికి బ్రహ్మతేజుండును దపోధనుండునునగు వాఁడు జన్మించు” ననె.

సత్యవతి యుల్లంబు తల్లడిల్ల “వల్లభా! బ్రహ్మతేజోవిభూషితులరగు మీకుఁ గ్రూరకర్మం డుదయింప నోర్వఁజాల. నన్ననుగ్రహింపఁగదే” యని వేఁడిన నాతఁడు “కానిమ్ము నీ పుత్రునకు లేకుండ ననుగ్రహింతు. నీ పౌత్రునియందుఁ దప్పక యావహిల్లు” నని వచించె. అంత సత్యవతికిఁ దపోనిరతుండును దాంతుండును శాంతుండునునగు

జమదగ్ని గలిగె. గాధిపత్నికి బ్రహ్మర్షి సదృశుండగు విశ్వామిత్రుండు పుట్టె. జమదగ్ని రేణుకను వివాహమాడి తొల్త వసుమన్వాదులను గడపట లోకోత్తరుండును నారాయణాంశ సంభూతుండునునగు పరశురామునిఁ బడసెను.

జగంబున భూతహింసయు, నాస్తిక్యంబును, సాధుసజ్జనపీడయు, మెండగునప్పుడెల్ల దుష్టులఁ బరిమార్చి శిష్టులఁ గావఁ దానవతరింతునను భగవద్వాక్యానుసరణంబున నా దేవదేవుండు లోకోపకారార్థ మిట్లావిర్భవించె. అతఁడు దినదినప్రవర్థమానుఁడగుచు నెల్ల వేదశాస్త్రంబులనేర్చి యుక్తవయస్కుండయ్యె. విశ్వామిత్రుండు రాజధర్మంబుమాని తపోబలంబునఁ బ్రహ్మర్షియగుటకుఁ బ్రయత్నించె.

ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాలంబున జమదగ్ని భార్య రేణుక జలంబులఁ దేరఁ బాత్రగొని నదికేగె. అచటఁ జిత్రరథుఁడను గంధర్వుఁడు ప్రియాంగనావ్రాతముతోనుత్సాహంబున జలకేళి సల్పుచుండె. ఆ వినోదదర్శనోత్సుకత్వంబున నామె పరవశత్వంబు నొంది యట కొంతతడవు నిలిచి గృహంబున కేతెంచె. తపస్వి జనాగ్రగణ్యుండైన జమదగ్ని యామెయుదంత మంతరంగమునఁ దెలిసి "ఓసీ! జలంబులకేగి యింత జాగొనరించితేమి? యన నామె భయంబున మారు వల్కకుండె. అంత మునిసింహుం డలిగి "తనయులారా! ఈమె చిత్తం బన్యథాపరివర్తితం బైనట్లు తోఁచెడిని. తత్

ణ మీూపె శిరంబును దెగవేయుడని వారల కాజ్ఞాపించె. వారు మాతృవధ మహాపాతకంబని యుద్దాని కంగీకరింపరైరి తుదకుఁ గనిష్టుఁడగు పరశురాముఁ జూచి "రామా! దోషు రాలగు నీ జననిఁ గడదేర్పుమని నీ యగ్రజన్ముల కానవెట్ట వారలు నా వచనంబులఁ ద్రోసిపుచ్చిరి. నీవైన నా యాజ్ఞ బాలింపు మనవుడు "తండ్రీ! లోకంబునఁ బితృవాక్య పరి పాలనంబుకంటె వేఱొండు ధర్మంబుగలదా" యన ముని లోకభాస్కరుండు తన యాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చిన కుమా రుల నెల్లరఁ బక్షులగుడని శపించి, పరశురామునిఁ జూచి నీ జననిఁజంపుమన పితృవాక్యపరిపాలనాధురీణుఁడగు రాముఁడు గండ్రగొడ్డట నొక్క వ్రేటునఁ దల్లిశిరంబుఁ దెగవేసె. జన కుఁ డమితాహ్లాదంబున సుతు నక్కున గదియించి "కుమా రా! నీవే సత్కుపుఁ గొమరుఁడవు. నీ యిచ్చవచ్చిన వరంబు గోరుకొమ్మిచ్చెద"ననుటయు తడవుగా రాముఁడు జనకున కె అఁగి, "తండ్రీ! నా మాతను బునర్జీవితగను, భ్రాతల శాప విముక్తులుగను జేయుమనియు మాతృవధా సంజనిత పాత కంబు దన్నంటకుండఁ జేయుమనియుఁ గోర ముని తనయు నగ్గించి వాని ననుగ్రహించె.

ఆ కాలంబున హైహయాధీశ్వరుండగు కార్తవీర్యా ర్జునుండు దత్తాత్రేయు నుపాసించి వైరివిజయంబును బా హు సహస్రంబును వరంబులుగాఁ బడసి యేడుదీవుల నిరం

కుళంబుగఁ బాలింపుచు గగన విలసిత దినమణి భాతి భాసి ల్లుచుండె. అతఁ డొకనాఁడంగనామణులఁ గూడి రేవా నది యందు జలక్రీడ లానందంబుగఁ జేయుచుండ నా తీరవని తల కా యగాధ జలంబులఁ గాఁడ్లానకుండు టెఱింగి తన సహస్ర బాహువులతో నా జలంబుల నరికట్టె. అంత నా ప్రవాహం బతిరభసంబున వెనుదిరిగి సరిత్తటంబున విడిసిన లంకేశ్వరు శిబిరంబు ముంచివైచె. అంతఁ బోక శంభు పద పూజా నిరతుండగు రావణుని పూజా విధానంబున కంతరా యంబు గల్పించె. అద్దాన లోకవిద్రావణుండగు రావణుం డు మండిపడి "ఇట్లొనర్చిన యద్దురాత్ము నంతకు మందిరం బున కంపకంబు వెట్టెద" నని యట్టహాసంబుతో బయలు వెడలె. హైహయుండు సపత్నీ యుతంబుగఁ దెలిసిటి జల్లు లాడి సంతృప్తుఁడై ధౌతవస్త్రంబులఁదాల్చి పట్టణోన్ముఖుం డయ్యె. మనుజాశనుండు వానిని మార్గంబున నిరోధింప స హస్రబాహుండు వింశతిబాహు నొక క్షుద్ర కీటకంబుగ నెంచి కరచరణంబుల బంధించి కొనితెచ్చి కారాగార నిబ ద్ధుఁ గావించె. కొన్నాళ్ల కా దనుజేంద్రు జనకుఁడగు పుల స్త్యుం డరుదెంచి యర్జునునిచే సపర్యలనంది రావణు బంధ విముక్తుఁ గావించుకొని పోయెను.

అట్టి నిరుపమాన బాహుబల సమగ్రుఁడైన కార్తవీర్యార్జునుఁ డొకనాఁడు నిండుపేరోలగంబుండ న

నలుం డశనార్థియై రా నతండు గిర్యరణ్యముల విడిచిపుచ్చె. అట్లాతం డాహరించుతటి నందు మిత్రావరుణ నందను నా శ్రమంబున కాశ్రయంబైన కాననంబతఁడు లేని సమయం బున సమసినఁ గనలి సత్యంబు నారసి సహస్రబా హునికడ కేగి “ రాజా ! మదాశ్రమ ప్రాంతారణ్యము పరిహరింపక గహన సామాన్యబుద్ధిఁ గాల్పించితివి. కావున నీ బాహులు పరశురాముండు పడఁగూల్చుత” మని శపిం చె. అంత నతఁ డత్యంత ఖేద హృదయుఁడై ధర్మకార్యంబు లఁ జేయుచు దినంబుల గడపుచుండె. ఇదియ కారణంబుగ వాని కవినీతులైన పుత్రులనేకులు గల్గిరి. వారొక దినంబు న జమదగ్నియుఁ బరశు రాముఁడును నాశ్రమంబున లేని వేళ కానఁ జొచ్చి కామధేనువును సవత్సంబుగ బంధించి తమ గృహంబునకుఁ గొనిపోయిరి. కాని తేని కావృత్తాంత మావంతయుఁ దెలియదు. జమదగ్ని పర్ణశాలఁ బ్రవేశించి మొదవు గన్పడమి విచార నిమగ్నుఁడై పాలుపోవని మనం బున నొకచోఁ బరితపించుచుఁ గూరుచుండె. ఆ తరుణము నకే భృగురాముండు సోదరులతోఁ జనుదెంచి కన్నతండ్రి విన్నబోవుట కన్నులారఁ గాంచి జనని వలన సమాచారం బెఱింగి మహిష్మతీపురంబు సొచ్చి కార్తవీర్యార్జునునిపై గ వినెను. శాత్రవ దుర్జయుండగు నర్జునుండును బటుతర నిశిత మార్గణంబుల నా బాపనిపైఁ గురిపించిన

మ॥ ధరణీదేవు(డురాముడాధ్యు(డుజగద్ధానుష్కరత్నంబుదు
ష్కరచాపంబొకలెక్కబెట్టి శరముల్ సంధించిపెల్లేసి భూ
వరు కోదండము లొక్కచూడ్కి(దునిమెన్ వా(డం
[తటన్ బోకవే
తరువుల్ ఋవ్వకుతారధారనఱకెన్ దద్బాహుసందోహముల్

అట్లువాని నాజినిర్జించి కామధేనువును వత్సయుతంబుగ
గొంపోయి పోయినుండె.

ఒకనా(డు పరశురాము(డు భ్రాతలతో(గూడి సమి
త్కుశ పత్రపుష్ప ఫలంబుల(గొనిరా పరిసరారణ్య భూ
ముల కరిగె. మునిపత్ని నీరంబుల(దెచ్చుటకై హ్రదంబున
కేగె. అత్తటి జమదగ్ని కృతస్నాతు(డై కృష్ణాజినంబున(బ్రి
శాంతవృత్తి నిమీలిత నేత్రుండై ప్రాణమనోబుద్ధి పంచేం
ద్రియ వ్యాపార మరికట్టి జాగరణాది స్థానత్రయంబు దా(
టి సర్వేశ్వరు నాత్మ నిల్పి నిరుపమ నిశ్చల ధ్యాన తత్పర
తనుండె. అట్టియెడ నర్జునాత్మజు లందొక్కరు(డు బెడిదం
పుటడిదంబుగొని పతిలంబుగ సదనంబు(జొచ్చి ముని కుత్తు
క నుత్తరించి చనె. రేణుక జలఘటంబుతో(బర్ణశాలలో
నడుగిడ నా ప్రదేశమందొక్కడ శిరంబును వేఱొక్కడ
మొండెంబును విడబడి చిమ్మనగ్రోవిలోని వసంతమట్లు రుధి
రంబీవలకు సంతత ధారగా(బ్రవహించుచుండె. పాప మా
సాధ్వీలలామ ప్రాణేశ్వరు నాకస్మిక జలవన్మరణంబున

మిక్కుటంబగు వగలఁ బొగలుచుండె. అంతఁ గొంత తడవు
న కన్నులతో రాముఁడే తేర నా ప్రదేశ మంతయు నార్త
నాదముతో మారు మ్రోయుచుండె. భృగుపత్ని "రామా!
భార్గవరామా! ఎవ్వరింట లేకుంటచూచి రాజులు తపస్స
మాధియందున్న నీ జనకుఁ బొదివిచంపి"రని ముయ్యేడుమా
రులు గుండెలు మోదుకొంచు విలపించె. అంత పరశురా
ముఁడు "అగ్రజులారా! మీరు విచారంబుడిగి పితరుని కళే
బరంబు నొక్కెడ భద్రంబుగఁ గాపాడుఁడు. నిరపరాధు,
నిశ్చల సమాధి నిర్మగ్ను మజ్జనకుఁ బిలుకుమార్చిన యా
తులువల నా కుఠారధార కెర జేసి వెండియు బహు భోగ
పరాయణులును, సాధుసజ్జన హింసకులును నగు బాహుజు
లనెల్లరఁ బరిమార్చి వారిరక్తంబులచేఁ బైతృకతర్పణంబు గా
వింతు"నని శపథంబుఁ జేసె. అఖండ తపస్సముపార్జితంబైన
పరశువు భుజంబున ధరించి సాక్షాచ్ఛివునివలె మహిష్మతీ
పురంబు సొచ్చి పురద్వారంబున నిల్చె. అట్లు నిల్చిన పరా
క్రమ విక్రముండగు రామునిఁగని సైన్యాధిపతులు పదియే
డ క్షౌహిణులతో నెదురువచ్చి నేల వడంకునటుల నట్టహా
సంబుగ నార్చుచుఁ, గర్ణ కఠోరంబుగ ధనుష్టంకారంబులఁ
జేయుచుఁ బ్రాసపట్టిసతోమర భిండి వాలంబులచే నవ్విప్రు
నొప్పించిన నా యవని సురుఁడు ప్రళయ సమయ సమవర్తి
భంగిఁ గ్రోధా రుణ నేత్రుఁడై శత్రుకంఠవిలుంఠన సమర్థం

బగు కుఠారంబు సారించి తోల్కారిపట్టునఁ బచ్చిక పట్టుల వృద్ధిజేయఁ దుప్పలం గొట్టు సేద్యగాని కైవడినెల్ల యెడలఁ ద్వానయై భట సందోహంబులఁ ఖంచి చెండాడె. అయ్యెడ రథంబులు శిథిలంబు లయ్యె. తురంగంబులు నిరంగంబు లయ్యె. అర్జునుఁడు సైన్యవినాశనమున విచారంబును, చాప ని యకుంఠిత దోర్బలంబున కచ్చెరువును దోప జయరేఖా ధాముండగు రాము నొక్కవడిఁ దాఁకె. పరశురాముఁడొక తృటిలోఁ గార్తవీర్యునిర్వీర్యుఁ గావించి యరదంబుపై కరికి వాని శిరంబుఁ బరశుధారాహతినిలఁ దెగ్రొల్లనేసె అతనిపుత్రు లొక్కుమ్మడి నతిరభసంబునఁ జుట్టుముట్ట వారల నేలఁబెట్టి కాల మట్టి గిట్టఁజేసె. అతని సతులు స్త్రీవధ యేడ జేయునో యని యాక్రందనంబులఁ గూడఁ గట్టిపెట్టిరి. పౌరు లా రౌ ద్రిమూర్తిఁ జూడజాలక పంచల నొదిగియుండిరి. జామ దగ్ని నిర్మానుష్యంబైన యా పట్టణ రాజవీధుల నపర రుద్రుఁడోయన నేగుచుండ నొక్కరుంగూడ నతని మొగం బును దేరిజూడ నోడిరి.

తదనంతర మా రాముఁ డుత్తరదిశ కేగి పుళింద ప్రాగ్జోతిష శబర తురుష్క మాళవాది భూపతుల వంశం బుల నిర్వంశంబులఁ జేసె. ప్రాగ్దిశ నంగ, వంగ, కళింగ కాశ్మీరాది నృపాలురఁ గూకటి వ్రేళ్లతోఁ గూల్చి వైచె. దక్షిణదిశకుఁబోయి యవంతి, సౌరాష్ట్రాది నేలదొరల

నేల తారలఁజేసె. పశ్చిమదిశ కరిగి మరుదేశ, బర్బరశైరీషకావనీనాథుల సతుల సనాథలఁగావించె. అంతఁ బోక క్షత్రియు లెచ్చటనైన సజీవులయి డాగియుండిరేమో యని యెల్లెడల వెదకి వెదకి యిర్వదియొక్కమారు ప్రపంచమంతయు గాలించి క్షత్రియకులంబు నిక్షతంబుఁ జేసె. అంత నా రాముండు శమంతపంచకంబున రాజరక్తంబుతోనైన మడుగులు కావించి జనకు శిరంబుఁ దెప్పించి మొండెంబుతోఁ గూర్చి సర్వదేవమయుండగు దేవుండు తాను కావునఁ దన్ను ప్రేరేపించి యశ్వమేధయాగమొనర్చి తా గడించిన ధరణి నంతయుఁ గశ్యపునకు దక్షిణగా నొసంగె. అతఁడీ ధారుణినెల్ల భూసురులకిచ్చి తపోవనంబుల కేగె. ఆ కారణంబున నీ భూమి యాతని పేరఁ గాశ్యపి యని పఱగుచున్నది.

సంపూర్ణము

13776